

De teksten en tekeningen voor *Begrip* waren al klaar toen de moord op Theo van Gogh plaatsvond. Dit zal helaas weer een nieuw ijkpunt worden voor de islam in de media na de Rushdie-affaire, de Golfoorlog, New York, Bali, Madrid en de oorlog in Irak. Zo wordt het artikel van Goossen over islam in *Het Parool* snel achterhaald. Zelfs de lezing van Fouad Sidali c. q. B. top over recentere media bevat bijna profetische woorden en beelden die door de werkelijkheid zijn ingehaald. Politiek religieus fundamentalisme kan niet alleen worden bestreden door maatregelen voor veiligheid en integratie. Christelijke en moslimgemeenschappen zullen samen elke vorm van fundamentalisme binnen hun eigen gelederen moeten durven bespreken en bestrijden. De vraag van theo witvliet naar een nieuwe christelijke identiteit geldt ook voor een nieuwe identiteit van moslims in Nederland. Positieve projecten van samenwerking en dialoog moeten meer aandacht krijgen in de media dan tot nu toe gebeurt. *Begrip* probeert al 30 jaar positieve initiatieven bekend te maken. Veel kleine druppels en rivieren maken uiteindelijk een oceaan. N.B. Met dit laatste nummer van 2004 bereikt jaargang 30 het aantal voorziene bladzijden (200). In 2005 wordt de abonnementsprijs voor het binnenland met 0,50 verhoogd, voor het buitenland met twee euro.

Leerhuis (Mgr. M. Muskens)	bl.162
De Arras-dagen (P. Reesink)	bl. 164
Islam in de media (Fouad Sidali)	bl. 168
De identiteit van christenen in hun ontmoeting met moslims (g. Versteegden)	bl. 177
Van Ahmady tot Salman Rushdie: Moslims en islam in Nederland 1947-1992 (Johan Goossen)	bl. 180
Contact met ... (Jan Post-Hospers)	bl. 186
Moslims hier en daar	bl. 189
Boeken	bl. 197
Evenementen	bl. 203

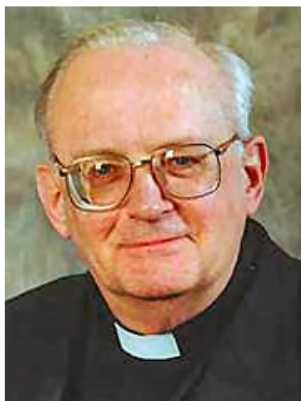
LEERHUIS

Hoeven 2 juni 2004

Mgr. M. Muskens

Geachte dames en heren,

Ik heet U allen welkom in dit historische gebouw waar veel priesters voor ons bisdom Breda zijn opgeleid. Het is bijzonder U hier te mogen begroeten, niet alleen omdat U te gast bent in mijn bisdom, maar vooral ook omdat het werk dat U doet voor de interreligieuze dialoog met moslims mij zeer ter harte gaat.

Nederland is een multireligieuze samenleving geworden. Met name de islam vertegenwoordigt getalsmatig een belangrijke stroming in de grote steden. Tussen christenen en moslims zijn de verhoudingen over en weer in een nieuwe situatie terecht gekomen. Meer en meer komt men tot het inzicht dat moslims en christenen met elkaar moeten en kunnen samenwerken om in gezamenlijkheid antwoorden te vinden op vragen waarvoor de geloofsgemeenschappen in de moderne samenleving staan: het gesprek over de heiligheid van de schepping, geloofsopvoeding in de pluriforme samenleving, omgaan met ethische kwesties, gerechtigheid, democratie en tal van andere vragen. Als we vandaag de dialoog met moslims aangaan zullen we het moeten hebben over de plek die we in de moderne samenleving aan God en de godsdienst willen geven. Het gesprek moet gaan in wederzijds respect en acceptatie over geloof, welzijn en toekomst.

Opmerkelijk zijn de verschuivingen die in de afgelopen 25 jaar hebben plaatsgevonden in het denken over andere godsdiensten. Dialoog houdt in dat men met de ander over de diepste zaken van het leven durft te spreken. Men luistert naar het erfgoed van de ander en deelt eerlijk het eigen erfgoed mee. Dialoog houdt in dat mensen met verschillende godsdiensten bereid zijn overeenkomsten blij te erkennen, een aantal verschillen op te vatten als vaak elkaar aanvullende aspecten en de echte verschillen te respecteren. Dialoog veronderstelt dat wij een theologische rehabilitatie van de godsdiensten van de wereld durven te plegen. De apostel Paulus wijst er op dat God de Vader is van alle mensen. Hij heeft ze allen naar eigen beeld en gelijkenis gemaakt. Religieuze mensen leven vanuit dat besef. In zijn encycliek *Redemptoris Missio* uit 1991 bevestigt paus Johannes Paulus II nog eens wat het Tweede Vaticaans Concilie leerde over de dialoog: *'De dialoog is een vereiste van diepe eerbied voor al wat de Geest, die blaast waarheen Hij wil, in iedere mens heeft uitgewerkt. Door de dialoog wil de Kerk de 'zaden van het Woord' en de stralen van die Waarheid welke alle mensen verlicht' ontdekken, zaden en stralen die zich bevinden in de personen en in de godsdienstige tradities van de mensheid.'*

Onder invloed van negatieve gebeurtenissen in binnen- en buitenland waarbij moslims betrokken zijn is een aantal christenen kopschuw geworden voor de dialoog met moslims. De sfeer is grimmiger. Ook maatschappelijk en politiek gezien kan dat leiden tot een grotere afstand tussen

moslims en niet-moslims. De interreligieuze dialoog is daarom nu meer dan ooit van belang voor de geloofsgemeenschappen in Europa en voor de Europese samenleving als geheel. Menselijke waardigheid, vrijheid, rechtvaardigheid, respect en solidariteit zijn door religie gestuurde en gelegitimeerde begrippen en grondwaarden. Daarmee hoort de interreligieuze dialoog ook op de politiek-maatschappelijke agenda.

De dialoog heeft een doel in zichzelf, namelijk dat we met elkaar in gesprek komen, dat we niet meer langs elkaar heen leven, dat we niet in getto's leven of in vormen van apartheid maar samen de samenleving vormen. Daarom willen we het interreligieuze gesprek gaande houden en uitbreiden binnen brede lagen van de geloofsgemeenschappen in het bijzonder en van de bevolking in het algemeen.

De dialoog kan geloofsgemeenschappen leren om elkaar te verstaan en respect voor elkaar te krijgen, ook om kritiek te uiten en kritiek te ontvangen.

De dialoog kan ons leren samenwerken om de problemen in onze samenleving aan te pakken, zowel de dichtbijgevoelde fouten en zorgen als de wereldwijde problemen. Door de dialoog kunnen we leren elkaar bij te staan en voor elkaar in te staan.

Door de dialoog kunnen geloofsgemeenschappen kennis nemen van elkaars overtuigingen en inspiratie dat tot verdieping en verrijking van het eigen geloofsleven en de eigen identiteit kan leiden.

Ik wens U allen veel succes toe in Uw werk voor de dialoog met moslims. Ik hoop dat u een bijzonder vruchtbare bijeenkomst mag hebben.

Mgr. dr. M. P. M. Muskens

Bisschop van Breda

Referent voor Missie, Ontwikkelingssamenwerking en Interreligieuze Dialoog

Bidden met de wereldkerk

Paus Johannes Paulus II vroeg als gebedsintentie voor de maand oktober aandacht voor de interreligieuze dialoog. Dat christenen, vanuit de kracht van hun eigen geloof, bereid zijn tot dialoog met andersgelovigen.

Met andersgelovigen praten
vanuit een respectvolle houding
en tegelijk met een christelijke bezieling,
dat is niet zo makkelijk.

Daarom bidden wij U, God,
sterk ons in ons eigen geloof,
help ons onze schaamte te overwinnen!

Leer ons houden van uw Kerk, Heer,
en met dezelfde liefde kijken
naar andere godsdiensten.

Dan wordt het gesprek een rijke dialoog.

Amen.

De Arras- dagen

P. Reesink

Als er in de media een verkeerd beeld van moslims wordt gegeven kunnen de kerken een rol spelen om dat verkeerde beeld bij te stellen. Dat kan door publicaties uit te geven, te reageren op artikelen in de krant en genuanceerde informatie te verstrekken aan de achterban, volgens functionarissen voor interreligieuze dialoog uit 12 Europese landen. Van 2 juni tot en met 5 juni kwamen zij bijeen in conferentiecentrum Bovendonk te Hoeven.

In 1980 werd, op initiatief van bisschop Huyghe van het Noord-Franse Arras, voor de eerste maal een conferentie georganiseerd voor landelijke functionarissen die vanuit de rooms-katholieke en de protestantse kerken zijn aangesteld voor de interreligieuze dialoog met moslims. Deze *Journées d'Arras* vinden sindsdien jaarlijks plaats rond een actueel thema.

De belangrijkste reden voor samenkomst is het uitwisselen van de stand van zaken omtrent de voortgang en inhoud van de interreligieuze dialoog in de diverse Europese landen. De bijeenkomst heeft een informeel karakter en wordt door de deelnemers zelf georganiseerd, telkens in een ander land. Aanvankelijk waren de bijeenkomsten in Frankrijk, later wisselde het gastland. Zo werden de laatste jaren Birmingham, Munster, Lubiana, Stockholm en Istanbul bezocht.

In de loop van 24 jaar kan men constateren dat er steeds meer landen bijkomen, vooral uit Noord en Oost Europa. Het oecumenisch karakter wordt ook sterker. De deelnemers zijn priester of dominee, leek of religieus, getrouwd of celibatair. Hun functies variëren van functionaris aangesteld voor de dialoog, tot verantwoordelijken voor het migrantenpastoraat, documentatiecentra, Caritas-instellingen, of vicaris-generaal van het bisdom.

Nederland 2004

Voor het eerst vonden de *Journées d'Arras* in Nederland plaats met deelnemers uit Frankrijk (twee katholieken en twee protestanten), Duitsland (2 kath. en 2 prot.), Groot-Brittannië (4 Anglicanen), België (2 kath.), Spanje (1 kath.), Polen (1 kath.), Oostenrijk (2 kath.), Rusland (1 orthodox), Zweden (1 kath., 1 prot.), Zwitserland (1 kath., 1 prot.), Noorwegen (1 prot.) en Nederland (3 kath. en 2 prot.).

De conferentie werd geopend door Bisschop Muskens (zie *Leerhuis*) en dominee J-G. Heetderks, praeses van de Protestantse Kerk in Nederland.

Menselijk gebeuren

De ontmoeting van mensen uit zo veel verschillende landen, culturen, godsdiensten met ieder hun eigen gevoeligheid blijft telkens weer een ontroerende en indrukwekkende gebeurtenis. Sommige details blijven bij: het boeddhistische meditatie-belletje bij de sobere ochtendliturgie, de verwondering van de niet Nederlandse gasten bij het zien van het copieuze ontbijt en de even grote verwondering dat het middagmaal uit een tweede 'ontbijt' bestond; de kleding variërend van driedelig pak met stropdas tot informele vrijetijdskleding; het plezier of het

ongenoegen dat men beleeft bij het wel of niet beheersen van een taal; het wonderlijke vermogen van enkele deelnemers om zich te ontpoppen als professionele vertalers.

Ook ontdekten we gezamenlijk tijdens de excursie naar Rotterdam dat er voordelen kleven aan het feit dat Nederland een ex-koloniale mogendheid is: de Indonesische rijsttafel werd zeer gewaardeerd. In de havenstad werd tevens een bezoek gebracht aan de Islamitische Universiteit Rotterdam.

Lezingen

Van de lezingen vindt u elders in dit blad een samenvatting. Meestal waren ze de gelegenheid tot uitwisseling en discussie. Naast de twee journalisten, Fouad Sidali en Bart Top, kwam ook een theoloog aan bod, Theo Witvliet. Hij ging o.a. in op de uitdaging die een multireligieuze gemeenschap betekent voor de collectieve en individuele identiteit van christenen.

Landenberichten

Het is onmogelijk alle informatie te vermelden die door de vertegenwoordigers van de 12 landen is megedeeld. We halen enkele krenten uit de internationale pap.

In Engeland heeft een nationale enquête over de vraag tot welke godsdienst men behoort, uitgewezen dat 600 Anglicaanse parochies op de 13.000 binnen hun grenzen een sterke aanwezigheid kennen van andere religieuze gemeenschappen. De bisschoppenconferentie heeft deze parochies om gedetailleerde informatie gevraagd met het oog op interreligieuze activiteiten. De coordinator is guy@gwilkinson.org.uk

The Intercultural Leadership School

Tijdens de conferentie in Hoeven vertelde één van de deelnemers uit Engeland over een Intercultural Leadership School. Dit initiatief is ontwikkeld nadat enkele internationale consultaties zijn gehouden met een aantal betrokken personen van de Verenigde Naties en de Europese Unie en deskundigen op het gebied van interreligieuze dialoog en conflict-preventies, politici, diplomaten en academici.

De Intercultural Leadership School (ICLS) werkt met mensen op plaatselijk niveau aan het ontwikkelen van intercultureel leiderschap. Er worden trainingen aangeboden op het gebied van intercultureel leiderschap voor jong volwassenen met verschillende culturele, etnische en religieuze achtergronden die leven in conflict situaties. Netwerken die vanuit deze trainingen ontstaan, worden blijvend ondersteund als ook nieuwe initiatieven die leiden tot vrede en samenwerking.

Het doel van de school is om spanningen en conflicten tussen geloofsgemeenschappen te analyseren en waar mogelijk naar oplossingen te zoeken. Daartoe wil zij jong volwassenen (20 – 30 jaar) met verschillende culturele, etnische en religieuze achtergronden in contact brengen met elkaar. Er worden trainingen gegeven waarbij de basisprincipes van de ICLS geoefend worden.

Deze zijn 1 openheid, eerlijkheid en anders-zijn. Het uitgangspunt is, dat de deelnemers – hoe verschillend zij ook zijn - zoeken naar vormen van vreedzaam samenwonen. Verschillen worden niet ontkend, maar juist in alle eerlijkheid besproken. Men vertegenwoordigt zichzelf en het gaat erom samen te leren en te leren samenwerken, wijs, empathisch en waardig te reageren.

Op een aantal plaatsen in de wereld zijn deze trainingen al gegeven, o.a. in Indonesië, Islamabad (Pakistan), in Rome en in Bradford. Ook in Nederland nemen een aantal jonge ondernemers initiatief op dit gebied.

Zie ook : www.intercivilization.net

In Polen heft men al sinds vier jaar met succes een *dag van de islam*. Deze valt na de week voor de eenheid van christenen in januari.

Meer informatie hierover is verkrijgbaar bij Stanislaw Grodz, s.v.d.. Hij doceert islamologie aan de universiteit van Katowice. stang@poczta.onet.pl

Volgend jaar

In 2005 worden de Journées d'Arras gehouden in Rusland op uitnodiging van Alexei E. Bodrov, rector van het Theologisch en Bijbels Instituut Sint Andreas. Dit instituut is door leken van orthodoxe origine opgezet maar is onafhankelijk van de kerken en heeft bijzondere belangstelling voor oecumenische en interreligieuze onderwerpen. De Russische Federatie heeft 20 miljoen moslims. Er bestaan officiële betrekkingen tussen orthodoxe christenen, moslims en joden.

P.S. voor dit verslag heb ik dankbaar gebruik gemaakt van samenvattingen door B. v Oers, J. Folbert, M. Guillaud, S. Joulain en D. Thomas.

Islam in de media

Fouad Sidali

Het is een paar weken na 11 september 2001. Bij de Hindoe-omroep OHM melden zich zes Sikhs. Ze klagen over de manier waarop ze sinds de aanslag op straat bejegend worden. Vanwege hun kleding, tulbanden en baarden, ziet het publiek op straat hen aan voor extremistische moslims, hoewel ze niets met islam van doen hebben. Erger is dat op straat regelmatig jongetjes van Marokkaanse afkomst naar hen toekomen. Die raken het liefst even hun kleding aan om dan enthousiast 'Bin Laden' te roepen en hun duim op te steken.

Hoe is het mogelijk dat Sikhs in Nederland van verschillende kanten aangesproken worden op een gebeurtenis die zich op een ander continent heeft afgespeeld? Het kán niet anders dan dat de mensen die op de Sikhs reageren een bepaald beeld hebben meegerekregen via de media, of ze zich er nu tegen afzetten of zich ermee identificeren.

Een incident als dit roept een aantal vragen op: Wat voor beelden van moslims ontstaan er in de media? Wat voor effect zou dat kunnen hebben op moslimjongeren? Zou het zelfs kunnen leiden tot een versterking van de politieke islam in Nederland?

Dit hoofdstuk brengt in kaart hoe de afgelopen decennia de beelden van moslims in Nederland veranderd zijn onder invloed van gebeurtenissen in het buitenland. Vervolgens vindt een eerste duiding van de effecten van die beeldvorming plaats.

Islamitische revolutie

Moslims vertoeven al geruime tijd in Nederland. Onder de Molukkers die in 1950 naar Nederland kwamen, was een kleine minderheid moslim. Later kwamen er Surinaamse moslims bij, opnieuw een gering aantal. Een grotere groep kwam naar Nederland in het kader van de zogenaamde gastarbeid. Een deel van de Joegoslaven en vrijwel alle Turken en Marokkanen die in de jaren zeventig en tachtig naar Nederland kwamen, behoorden tot de islam.

Niet dat de media daar veel aandacht voor hadden. Als de 'gastarbeiders' al aandacht trokken, was dat vaak in het kader van hun verblijfsrecht. De organisaties die hun woordvoerders leverden, waren vrijwel zonder uitzondering bemand door linksgeoriënteerde groepen, die

eerder aansluiting zochten bij de socialistische retoriek van die dagen, dan dat zij zich religieus profileerden.

Het is dan ook weinig verbazingwekkend dat er bij de eerste grote crisis rond de politieke islam - tijdens de islamitische revolutie in Iran - geen enkele aandacht is voor de binnenlandse gevolgen. De Nederlandse media volgen de revolutie tamelijk afstandelijk, totdat in 1979 de Amerikaanse ambassade in Teheran bezet wordt. Dan verandert de toon van de berichtgeving. Op het moment dat westerse belangen bedreigd worden, krijgen de media meer aandacht voor het bedreigende karakter van het bewind in Teheran. Niettemin zien de Nederlandse media op dat moment geen reden een relatie te leggen met moslims in het binnenland.

De Golfoorlog

De volgende proef op de som voor de binnenlandse relatie tussen moslims en niet-moslims volgt tijdens de Golfoorlog van 17 januari tot 28 februari 1991. Al voorafgaand aan de feitelijke oorlog loopt de spanning op. Wellicht om die reden hebben in december 1990 de media veel aandacht voor de mening van Alexander King, voorzitter van de Club van Rome, die uiting geeft aan zijn angst voor het oprukkende islamitische gevaar. Hij schetst het beeld van een overweldiging van heel Zuid-Europa door een "islamitische golf" uit Noord-Afrika.

Zo gauw de oorlog feitelijk losbreekt, lopen de binnenlandse spanningen snel op. De Palestijnen kiezen voor de kant van Irak, wat betekent dat ook veel Marokkaanse Nederlanders, die zich erg met de Palestijnse zaak identificeren, afwijzend staan tegenover het wapengeweld van de internationale coalitie. Voor veel media is dit in ieder geval een uitgemaakte zaak. Een verslaggever van Het Parool stelt bijvoorbeeld de volgende *leading questions* aan een Marokkaan: "De Marokkaanse bevolking staat toch achter Saddam? Zou u terroristische acties uitvoeren als Saddam het vraagt?" (*Parool 5/2/91*) Het mag dan ook geen verbazing wekken dat een andere krant melding maakt van grote onrust onder veel Marokkanen in Nederland. Er zijn zelfs gezinnen die uit angst voor represailles tijdelijk de wijk nemen naar Marokko. Het Algemeen Dagblad doet diezelfde dag nog een oproep tot redelijkheid: 'Het gaat niet aan mensen te verketteren die begrip opbrengen voor de andere kant van het Golfconflict. De wereldwijde oproep tot terreur jegens westerse doelen slaat in die gemeenschap al helemaal niet aan. Dat zijn redenen temeer om het hoofd koel te houden en juist hier de lieve vrede te

bewaren. Maar Midden-Oosten specialist Harm Botje voorspelt dat het nog erger wordt: “Nog even en de media praten ons een echte godsdienstoorlog aan: Heilige oorlog hier, fanatieke moslims daar. Het duurt niet lang of 'deskundologen' raden ons via de televisie aan 's avonds onder ons bed te kijken of daar geen fanatieke moslim ligt, het mes blikkerend tussen de tanden.” (*NRC-Handelsblad 5/2/91*)

Als om zijn woorden te illustreren komt het populaire publieksblad *Aktueel* met een uitgebreid fotoverhaal onder de kop: 'Arabieren en hun manieren'. Pagina's lang drukt het bloedige foto's af van onder meer het afhakken van handen in Saoedie-Arabië en andere 'islamitische' gruwelen. Een achterdeurtje tegen eventuele kritiek bouwt de redactie overigens wel in. “*Aktueel* zet op een rijtje hoe de buitenwacht nog altijd over Arabieren denkt”, formuleerde de redactie slim (*Aktueel* 8, 14-21 februari 1991) Ook Elsevier komt in die tijd met een portfolio onder de titel: Allah in Europa.

De eerste aanslag op het WTC

Niet lang na de Golfoorlog komt de toenmalige VVD-leider Frits Bolkestein met zijn fameuze toespraak in Luzern. In deze toespraak stelt hij dat de islam een bedreiging zou vormen voor de fundamentele politieke beginselen van de Europese beschaving. Hij concludeert op grond daarvan: “Vroeger geloofden we in "integratie met behoud van identiteit". Nu zien we dat het één op gespannen voet kan staan met het andere. Alle beleid moet nu gericht zijn op integratie.” Deze rede heeft een lange nasleep in de media. Met enige voorzichtigheid zou je kunnen stellen dat Bolkestein het rendement oogst van wat tijdens de Golfoorlog in de media was opgeroepen.

Daarna duurt het weer enige jaren voordat buitenlandse gebeurtenissen de Nederlandse islam ter discussie stellen. De eerste aanslag op het World Trade Centre in New York in 1993 roept in elk geval in Nederland geen heftige reactie op. De Leidse docent Arabisch en Islam Dr. Hans Jansen bestrijdt na de aanslag zelfs dat er een link met de politieke islam is: “Wanneer islamitische fundamentalisten met de aanslag op het WTC inderdaad de oorlog hebben verklaard aan niet alleen lakse moslims maar ook alle niet-moslims, zou dat groot nieuws zijn - en eerlijk gezegd is dat hoogst onwaarschijnlijk.” Al beseft ook Jansen dat dit soort acties een

negatief effect voor de beeldvorming hebben: “Hoe het ook zij, het moet dezer dagen niet eenvoudig zijn een gewone moslim te zijn. Islamitische leiders als Khomeiny en dr. Omar zouden er ook zonder aanslag op het WTC wel eens voor verantwoordelijk kunnen blijken dat de reputatie van de islam bij moslims en niet-moslims wordt geschaad.” (*Volkskrant* 8 maart '93)

Van de Vijver, die in een scriptie de media zowel tijdens de Rushdie-affaire, de Golfoorlog als tijdens deze eerste aanslag volgde, concludeert wel dat met name de televisieverslaggeving over de islam overheerst wordt door “een gevoel van bedreiging door de ontwikkelingen in de islamitische wereld en de moslims in Nederland. Vaak werden dezelfde beelden gebruikt voor verschillende items van antiwesterse demonstraties en biddende menigten. Meerdere malen zijn eveneens beelden van lijfstraffen uitgezonden.’ In de loop der jaren zijn volgens haar waarneming vooral de beelden die de televisie schetste negatiever geworden.

Schadelijke effecten

In juni 1998 verschijnt er een rapport van de Binnenlandse Veiligheidsdienst (BVD) over de politieke islam in Nederland. Hierin worden eerdere krantenberichten over de islam als vijfde colonne in Nederland tegengesproken. De dienst is niet bang dat radicaal islamitische groepen in Nederland binnen afzienbare tijd aan kracht en invloed zullen winnen. Wel zouden dergelijke stromingen op langere termijn garen kunnen spinnen bij sociaal-economische malaise, marginalisering en uitsluiting van groepen moslimmigranten: “In een dergelijke situatie dreigt polarisatie en verstoring van het integratieproces.”

Hoewel er slechts kleine groepen politiek radicale moslims in Nederland zouden functioneren, wil de BVD het effect ervan tegelijkertijd niet onderschatten: “Door hun gedrevenheid en netwerkvorming zijn zij evenwel niet te veronachtzamen. Evenmin mag het schadelijke effect van hun optreden voor de beeldvorming van de islam en daarmee op het integratieproces van moslims in de Nederlandse samenleving worden onderschat.” Dát is misschien wel het opmerkelijkste aan het rapport: dat 'beeldvorming' zelfs voor de BVD een belangrijke factor in de dynamiek rond moslims in Nederland wordt gezien.

CDA-europarlementariër Arie Oostlander pikt dit thema op. Naar aanleiding van het BVD-rapport merkt hij op: “De media dienen dus op te houden met tendentieuze berichtgeving over

de zogenaamde 'gevaaren van het oprukkende fundamentalisme' ". Daarentegen is een pleidooi voor een fair integratiebeleid op zijn plaats.' (*Trouw 11 juli 98*).

El-Moumni affaire

Waar tijdens de Rushdie-affaire en de Golfoorlog de positie van moslims in Nederland in de media ter discussie werd gesteld, blijft daarna lange tijd een harde confrontatie uit. Het Nederlandse debat concentreert zich eerder op zaken als immigratie, asielzoekers en de criminaliteit van een deel van de Marokkaanse jongens.

De eerstvolgende harde *clash* heeft geen buitenlandse, maar een binnenlandse aanleiding. In Rotterdam bestaat het voornemen om in het kader van Culturele Hoofdstad 2001 de opera *Aisha* op te voeren. Nadat een deel van de in Marokko gerekruteerde cast zich teruggetrokken heeft, besluit regisseur Gerri Timmers van het Onafhankelijk Toneel de voorstelling af te blazen. Het leidt in Nederland tot een verhit debat over de verhouding tussen cultuur en godsdienst. 'Teheran aan de Maas' kopt *NRCHandelsblad* spottend (22.12.00).

Een tweede *clash* vindt plaats op 3 mei 2001, aan de vooravond van de jaarlijkse dodenherdenking. Dan brengt het televisieprogramma NOVA een reportage over geweld tegen homo's van jongens van Marokkaanse afkomst. In dat verband interviewt de rubriek de Rotterdamse imam El Moumni. Deze bestempelt homoseksualiteit als een ziekte. Dat hij tegelijkertijd geweld tegen homo's uitdrukkelijk afwijst, laat de redactie in de uitzending onvermeld. De zogenaamde El-Moumni affaire die volgde, wordt door jonge moslims stevast genoemd als een gebeurtenis die de sfeer heeft vergiftigd. Opvallend is dat honderden jonge moslims een steunbetuiging aan El Moumni schrijven.

Ook daarin gaat het vooral over negatieve beeldvorming: 'Middels deze brief willen wij, jongeren die de al Nasr moskee regelmatig bezoeken, onze oprechte verbazing uiten over de negatieve beeldvorming die de media momenteel rondom Imam el Moumni schept. De beschuldigingen die jegens hem zijn geuit, staan haaks op het beeld dat wij de afgelopen negen jaar van hem hebben gekregen: het beeld van een bekwame, tolerante en maatschappelijk zeer betrokken man.' (www.imam-online.nl) Veel moslims hebben het gevoel dat El Moumni misbruikt is door de media. Dat sentiment lijkt belangrijker dan de behoefte afstand te nemen van zijn uitspraken.

Bin Laden en Ede

Dit is het maatschappelijke klimaat als op dinsdag 11 september de aanslagen in New York en Washington plaatsvinden. Al kort daarvoor schreef publicist Pim Fortuyn in Elsevier onder de kop 'Koude oorlog met islam' dat Europa, omdat het zou helpen een groot-Albanië te creëren, meewerkt aan “een grote islamitische staat aan de grens van het vrije Westen, vanwaar de rest van de EU onder de voet kan worden gelopen.” Hij legt dan al een link met islamitische organisaties in Nederland die goed in de gaten gehouden moeten worden. (Elsevier 25/08/01) Na de aanslag zegt Fortuyn in CDA-magazine: 'We zullen de barricades op moeten om onze normen en waarden uit te dragen en te beschermen.'

Zijn breed in de media herhaalde opvattingen zijn niet de enige die voor onrust zorgen. Ook een interview met de Amsterdamse hoofdofficier De Wit in De Volkskrant doet stof opwaaien. (VK 20/09). De Wit zegt dat er ‘oorlogsdraaiboeken’ klaar liggen in verband met te verwachten ordeverstoringen door moslims: “Dan hebben we het over geweldsuitbarstingen, gijzelingen, het kan allemaal.”

De meeste aandacht gaat kort na de fatale 11 september echter uit naar een groepje van negen jongens van Marokkaanse afkomst die in Ede feestvierend de straat zou zijn opgegaan. Bijna alle kranten brengen het verhaal op de voorpagina, hoewel er feitelijk weinig over bekend is. Later blijkt een plaatselijke politiewoordvoerder de enige bron. Hoe de media met dit verhaal zijn omgegaan kan worden verteld aan de hand van twee koppen uit *NRC-Handelsblad* van 13 September: 'Bin Laden heeft ook aanhang in Ede' en 28 september: 'In Ede wás het geen feest om aanslagen op VS'. Juist de dagen na de aanslag heeft de berichtgeving over Ede volgens veel moslims kwaad bloed gezet bij een groot deel van de autochtone bevolking. Dat twee weken later de meeste landelijke dagbladen het bericht alsnog rectificeren, heeft minder effect. De dansende Marokkanen van Ede zijn dan al bijna spreekwoordelijk geworden.

Hype

Ook twee enquêtes leveren veel reactie op. Het multiculturele weekblad Contrast komt op Prinsjesdag, een week na de aanslag, naar buiten met de resultaten van een enquête onder moslims. Dat een kleine meerderheid van de geïnterviewden zegt 'begrip te hebben' voor de aanslag, is een conclusie die door veel media groot gebracht wordt. Dat een grote meerderheid van de ondervraagden de aanslag afwijst, krijgt minder aandacht.

Ook een onderzoek van de Volkskrant wekt veel sensatie. Deze opent op 26 september met de kop 'Radicalen moslims moeten het land uit'. Volgens een door het NIPO uitgevoerde enquête vindt 60 procent van de Nederlanders dat moslims met antiwesterse opvattingen moeten worden uitgezet. Beide onderzoeken worden door deskundigen overigens als 'onbetrouwbaar' gekenschetst. Ook de ombudsman van de Volkskrant neemt afstand van de eigen enquête. Op dezelfde dag dat de Volkskrant het spectaculaire enquêteresultaat naar buiten brengt, komt ook de Telegraaf met een heftige opening: 'Haatkalender duikt op bij moslimschool'. Het is een mistig verhaal over een kalender die 'bij of in een islamitische school zou zijn verspreid' en waarvan 'een exemplaar in het bezit kwam van deze krant'. De kalender bevat onder meer een afbeelding van een neerstortend vliegtuig nabij New York. De erbij afgedrukte Arabische tekst zou volgens de Telegraaf betekenen: *Ik steun op Allah om te sterven voor Allah*. Dit blijkt een foute vertaling van de tekst *Allah, sta mij bij*. Uit het artikel wordt niet duidelijk of er sprake is van brede verspreiding, en of de kalender daadwerkelijk op de school is terechtgekomen. Achteraf blijkt het te gaan om een kalender uit mei van 2001, en verwijst de plaat naar een Egyptische piloot die zelfmoord zou hebben gepleegd. Er is geen verband met 11 september. Voor de Journaalredactie gaat dit bericht te ver. Zij besluit naar aanleiding hiervan een mediadeskundige aan het woord te laten om uit te leggen waarom het hier om een *hype* gaat. Een unieke gebeurtenis in medialand.

Islam verbieden?

Ook uniek is de in het Arabisch vertaalde 'Open brief aan de moslims in Nederland' van columnist Sylvain Ephimenco in *Trouw* (29/9). Hij signaleert een toenemende polarisatie tussen 'jullie moslims' en het overgrote deel van de niet-moslimse bevolking. De brief is er vooral op gericht moslims ertoe aan te zetten zich te distantiëren van de aanslagen. Want 'het vermogen tot onderscheiden wordt niet vergemakkelijkt door de feiten'. De plegers van de aanslagen gedroegen zich immers als 'keurige moslimse burgers'?

Ephimenco vindt het verbijsterend dat er zo weinig zelfonderzoek is hoe 'je geloof een monsterlijke vertakking heeft gebaard'. 'Gevaarlijk, onder andere voor je zelfbeeld.' Doordat islamitische autoriteiten in Nederland niet erkennen dat er binnen de islam een gewelddadige minderheid bestaat, werken ze 'de generalisaties zelf in de hand', vindt Ephimenco. Naast waardering krijgt hij ook veel kritiek op zijn initiatief. Lang niet elke moslim voelt zich door Ephimenco aangesproken. 'Als een Serviër een moslim vermoordt, hoeft een Nederlandse

christen zich toch ook niet verantwoordelijk te voelen', is het verweer.

Waar Ephimenco een dialoog probeert aan te gaan, pakt het opinietijdschrift *HP/De Tijd* de kwestie heel anders aan. 'Er is iets mis met de islam', meldt het blad over de volle voorpagina. Ook spotjes op televisie hebben dezelfde boodschap. Als de islam zo vredelievend is, waar komen al die enge fundamentalisten dan vandaan? Het voorpagina-artikel is van de hand van Paul Frentrop. Hij bepleit de mogelijkheid de islam in Nederland te verbieden: 'Zouden we dan concluderen dat het islamitische gedachtegoed niet deugt, dan moeten we daar ook de consequenties uit trekken. Dan moet de islam als niet passend in een rechtsstaat verboden worden, net zoals politieke partijen met onfrisse denkbeelden verboden worden.'

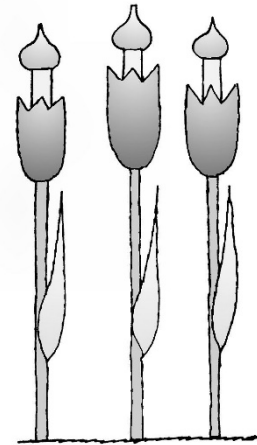
Radicalisering

De laatste vraag die hier aan de orde komt betreft de mogelijke effecten van deze media-uitingen op de ontwikkeling van moslimidentiteiten in Nederland. Bestaat het gevaar dat Nederlandse moslimjongeren vatbaar worden voor het programma van de politieke islam als gevolg van het feit dat zij zich - mede onder invloed van berichtgeving in de media - gaan identificeren met denkbeelden, personen en organisaties waarmee ze toch al geassocieerd worden? Ook later in het gesprek borduurt Van Ingen voort op deze vraagstelling: 'Beoordeel dan es de cultuur waar we het over hebben, de cultuur van de Arabische wereld.' En weer later: 'De vraag is natuurlijk, Paul Scheffer, als je zegt: "Wij zijn superieur", wat voor gevolgen heeft dat dan voor de rest van de wereld, vooral omdat wij, met Amerika, technologisch de macht hebben over de wereld?'

Kortom, het mogelijk radicaliserend effect van negatieve beeldvorming. Op dit moment zijn er, afgezien van de breed geventileerde onvrede van jonge moslims over de media, geen tekenen in die richting wijzen.

Professor Entzinger e.a. deden in het rapport 'Islam in de multiculturele samenleving' verslag van hun onderzoek naar illegale actiebereidheid onder autochtone en allochtone jongeren. Slechts vijf procent blijkt bereid schade aan te richten of fysiek geweld te gebruiken voor politieke doeleinden. Belangrijker is dat zij geen 'etnische, religieuze of nationale' verschillen in dit percentage vinden. Het gaat om een kleine groep, vooral jongens onder 25 jaar, die bereid zijn de wet te overtreden. Zij hebben daar eigenlijk geen politieke of etnisch-culturele motieven voor nodig.

De conclusie van het onderzoek: 'Veel jonge Turken en Marokkanen in Nederland identificeren zich sterk met de islam, en blijven dat doen, ook als zij al langer in Nederland wonen. Wel wordt de nieuwe islam van jongeren vaak heel anders ingevuld dan de "islam van de vaders", vooral onder de hoger opgeleiden. Zij is sterk geïndividualiseerd en pluraal, en biedt ruimte voor een persoonlijke en selectieve geloofsbeleving, voor onderlinge discussies, voor meningsverschillen en voor tolerantie tegenover andersdenkenden. Kortom, een islam "made in Holland".'

Islam made in Holland

Toch is een waarschuwing op zijn plaats. Michael Verkuyten deed onderzoek naar 'etnische identiteit in Nederland'. Hij stelt vast dat het gevoel dat men 'zelf of de eigen etnische groepering niet volledig, echt of slechts op voorwaarde van anderen wordt geaccepteerd', zijn sporen nalaat. "Onzekerheid over acceptatie en respect is dan voortdurend op de achtergrond aanwezig, met alle psychische en sociale gevolgen van dien. De etnische identiteit moet worden verantwoord en verdedigd zodat het geen vanzelfsprekende basis is om anderen tegemoet te treden.' Op het moment dat jongeren zich niet geaccepteerd worden door de media, kan dit effect dus optreden. Óf er ook daadwerkelijk zo'n effect optreedt, valt op dit moment moeilijk aan te tonen. Daarvoor is het onderzoek naar de beeldvorming van minderheden in de media nog onvoldoende ontwikkeld. Nog sterker geldt dat overigens voor het onderzoek naar het effect van die beeldvorming.

Wel blijkt uit dit overzicht dat elke internationale crisis over de politieke islam tot negatieve, afwijzende en soms ronduit anti-islamitische uitingen in de media geleid heeft. Verbazingwekkend is het daarom niet dat islamitische jongeren op grote schaal lucht geven aan hun ontevredenheid over de media. Dit zou de journalistiek serieuze zorgen moeten baren. Het gaat immers uiteindelijk om de vraag of deze jongeren een rol kunnen krijgen als lezers en kijkers van die media, of zich daarvan afkeren en in handen vallen van de politieke islam.

De hierboven gepubliceerde lezing werd uitgesproken door Fouad Sidali. Hij ontleende het materiaal aan een publicatie van Bart Top.

De identiteit van christenen in hun ontmoeting met moslims

Gerda Versteegden

Prof.dr. Theo Witvliet, emeritus hoogleraar Oecumenische en Systematische Theologie aan Universiteit van Amsterdam

In zijn boek *Het geheim van het lege midden* zoekt Witvliet naar antwoorden op de vraag: ‘Wat kunnen we verwachten van het christendom in de multiculturele samenleving?’

Alvorens in te gaan op mogelijke aspecten van een hedendaagse christelijke identiteit maakt Witvliet de lezer deelgenoot van zijn verkenningen omtrent het begrip van identiteit bij moderne schrijvers als de Europese Max Frisch en Milan Kundera en de Amerikaanse schrijvers James Baldwin en Alice Walker.

Identiteit is nooit eenduidig. Een mens is de som van verschillende mogelijkheden. De betekenis van die som is altijd belangrijker dan de feiten van zijn biografie. Menselijke identiteit is per definitie onvoltooid, open. De geschiedenissen die mensen vertellen over hun verleden, zijn tegelijk de dromen over wat ze van het leven verwachten.

Een mens draagt meerdere identiteiten in zich mee. Zijn identiteit krijgt vorm door de verhalen, die een mens vertelt. Die verhalen geven dus vorm aan de identiteit van mensen of groepen mensen.

Sommige mensen of groepen mensen zijn beroofd van hun identiteit. Dit is bijvoorbeeld het geval (geweest) van de zwarte Amerikanen, voor wie de slavernij een breuk in hun traditie betekende. Zij konden hun verhalen niet vertellen en verloren zelfs hun naam.

Als een mens zijn naam terugkrijgt, herwint hij zijn identiteit.

In de vroegere westerse samenleving was de identiteit duidelijk en eerder collectief. Identiteit liep langs de lijnen van geloof en/of politiek. Onder invloed van de secularisering in de moderne westerse samenlevingen en door de toenemende globalisering komt de collectieve identiteit op losse schroeven te staan. De moderne westerse mens zoekt individueel naar invulling van zijn identiteit. Een identiteitscrisis is dan ook heel gewoon geworden.

In deze onzekerheid bestaat er grote behoefte aan ‘vastigheid’. De verleiding is levensgroot om de identiteitscrisis te bezweren door het creëren van ‘vaste beelden’. Iedere vorm van fundamentalisme, zowel van christelijke, islamitische of andere ideologische of religieuze signatuur, wordt gekenmerkt door het denken in ‘vaste beelden’. Op de ‘ander’ wordt bijvoorbeeld het vaste beeld geplakt van ‘de vijand’. Dit hebben we o.a. zien gebeuren in de V.S. na de gebeurtenissen van 11 september 2001. Duidelijk is dat president Bush en zijn omgeving de wereld denken in de ‘vaste beelden’ van ‘wij’ en ‘zij’. Dit vijandsdenken kan leiden tot een ‘botting van de beschavingen’.

Wat kan de christelijke theologie ons leren?

Wat betekent in deze tijd, in de westerse samenlevingen, de christelijke identiteit?

De oude groepsidentiteit heeft zichzelf overleefd en voldoet niet meer. De christelijke theologie heeft zich tot nu toe veel te weinig bezig gehouden met dit vraagstuk. Het is hoog tijd dat er nagedacht wordt over een moderne christelijke identiteit om de dialoog aan te gaan met de ‘ander’ in de pluralistische samenlevingen die aan het ontstaan zijn.

In de traditie van het christendom zien we in het Oude Testament dat God de grote Onbekende is, zelfs Zijn naam is onuitspreekbaar en in de tempel is de plaats van God leeg: het lege midden. Er zijn geen ‘vaste beelden’ van God. Om de identiteit van de onbekende God te benaderen vertelden mensen verhalen over die God. In veel van die verhalen klinkt de hoop op vervulling in de toekomst.

Vanuit deze traditie is er voor christenen het gebod om geen ‘vaste beelden’ te vormen van God. Het midden moet leeg blijven. Zo ontstaat er ruimte, ook in het contact met de ‘ander’. In die ‘lege ruimte’ kan de ander zijn verhalen vertellen.

De christelijke identiteit staat niet voor eens en altijd ‘vast’. Witvliet: “Ik weet hoe onderdrukkend en autoritair religieuze tradities kunnen zijn. Zeker bij de ingekankerde kerkelijke gewoonte om die traditie te zien als een pakket van geloofswaarheden die je 'moet' geloven.’ Theolo-

gische gesprekken mislukken als er geen vertrouwensrelatie is; die ontstaat pas in het samen organiseren van projecten. Ik denk wel eens dat het samen clandestien een sigaret roken in een openbare ruimte belangrijker is dan een diepgaand theologisch gesprek.”

samen clandestien roken...

In plaats van te leven vanuit een gestolde identiteit zijn christenen een ‘levend volk’ en bepalen ze steeds opnieuw hun houding ten opzichte van hun verhalen en hun traditie. Daarin zijn zij vrije mensen: ze moeten in contact blijven met hun traditie, maar die is voor hen geen gevangenis. Bij de christelijke identiteit hoort in ieder geval de hoop op vervulling in de toekomst.

Christenen moeten zoeken naar evenwicht tussen hun traditie en de hoop. De traditie is nog niet voleindigd.

Zij moeten hun verhalen blijven vertellen en ze niet verborgen houden.

Dialoog van christenen en moslims

In de dialoog met de moslims zullen christenen geen ‘vaste beelden’ hebben en hen ruimte laten om hun verhalen te vertellen, om hun traditie uit te dragen. Zo kunnen zij vorm geven aan hun identiteit. Belangrijker dan te spreken over hun geloof is te luisteren naar de verhalen over hun leven.

Dialoog kan alleen plaatsvinden als er op voet van gelijkheid gecommuniceerd wordt.

De dialoog dient niet alleen om de ander te leren kennen, maar ook om zichzelf te leren kennen.

Prof.dr. Theo Witvliet, emeritus hoogleraar Oecumenische en Systematische Theologie aan Universiteit van Amsterdam

Theo Witvliet, *Het geheim van het lege midden*. Over de identiteit van het westers christendom

Uitgever: Meinema, www.uitgeverijmeinema.nl

ISBN 90-211-3927-8

Cordoba

**Van Ahmadiyah tot Salman Rushdie:
Moslims en islam in Nederland 1947 – 1992.
Een verslag vanuit dagblad Het Parool.**

Johan Goossen

Begin 2004 studeerde Johan Goossen af aan theologische faculteit van de Universiteit Utrecht op een onderzoek naar de berichtgeving over moslims en islam in Nederland. Hij nam als materiaal het dagblad Het Parool. Hij zag dat de journalisten in het algemeen goed werk deden: ze gaven feitelijk correct weer wat de actualiteit in Nederland was. Deze stelde aanvankelijk weinig voor: de berichtgeving betrof vooral de Ahmadiyyah en Molukse moslims. Tegen 1990 kwam het allemaal in een stroomversnelling door de Rushdie Affaire, die terecht een keerpunt genoemd mag worden.

Opzet onderzoek.

De keuze van *Het Parool* is min of meer toevallig. Ik wilde mijn onderzoek aanvankelijk op Trouw baseren, omdat die krant ruim aandacht besteedt aan religie en spiritualiteit. Toen ik mij bij het archief meldde werd me al snel duidelijk, dat ik via het archief van Trouw niet aan de door mij benodigde informatie van vóór 1967 kon komen. Het archief van *Het Parool* op het gebied van de islam gaat echter terug tot 1946. Precies wat ik nodig had. De keus was hiermee snel gemaakt. Er waren 443 artikelen die ik voor mijn onderzoek kon gebruiken. Die heb ik handmatig samengevat. Het eerste artikel stamt uit juli 1947 en het laatste uit juni 1992, hiermee een periode van 45 jaar overspannend. Ik heb 1992 als eindpunt genomen om twee redenen.

Ten eerste de tijdsdruk. Ik moest mezelf als student beperken vanuit het oogpunt van mijn scriptieopdracht.

Ten tweede is daar de verandering in het systeem van archivering. Na 1992 bestaan er namelijk geen microfiches meer, maar zijn de artikelen alleen nog digitaal en op steekwoord te raadplegen.

Kern van het onderzoek.

Mijn onderzoek is wetenschappelijk gezien niet zozeer een theologische als wel een historisch sociologische beschrijving. Het beeld dat het Westen heeft van de islam en haar gelovigen wordt voornamelijk ingegeven door de ideeën over een Wij en een Zij groep. Wij, westerlingen, weten hoe het zit, zijn ontwikkeld en hebben een moreel hoogstaande kijk op de wereld. Zij, de oosterlingen, zijn onderontwikkeld, hebben hierbij vooral onze hulp nodig en zijn volgelingen van een inferieure godsdienst die de basis vormt voor dreiging, geweld en fundamentalisme.

Aan dit uitgangspunt (superioriteit versus inferioriteit) heb ik de hoofdvraag van mijn onderzoek verbonden: hoe werd in het verleden tegen moslims en islam in ons land aangekeken en hoe werd hierover geschreven. Maar ook de bijvraag of in die berichtgeving trends aan te wijzen zijn die bijvoorbeeld van belang zijn voor het begrijpen van de situatie van vandaag de dag.

De kern van mijn onderzoek wordt gevormd door de beschrijving van de 443 artikelen in een encyclopedisch overzicht, van A – Z en ingedeeld in decades, aangevuld met extra informatie over de diverse thema's uit voorhanden zijnde wetenschappelijke literatuur, het internet en persoonlijke bronnen. Om de verzamelde informatie uit *Het Parool* beter te kunnen plaatsen in het tijdsbeeld, heb ik aan het begin van elke decade kort aangegeven wat er in die jaren in Nederland en ver daarbuiten in het nieuws was. Dit is een persoonlijke selectie geworden, omdat ik gekeken heb naar die nieuwsberichten, die mogelijk van invloed zouden hebben kunnen zijn op de makers van de massamedia in ons land.

Opvallend in dit verband is dat veel gebeurtenissen uit het wereldnieuws in bepaalde decades niet terug te vinden zijn in de berichtgeving van *Het Parool* met betrekking tot de situatie van moslims en islam in Nederland. Er wordt bijvoorbeeld geen relatie gelegd tussen de Zesdaagse Oorlog (1967), de aanval op de Olympische ploeg van Israël in München (1972), de Yom Kippoeroorlog en de Oliecrisis (1973). Kennelijk worden deze zaken in die tijd toch meer als buitenlandse politiek gezien.

Wel wordt in 1985 R. Lachman, een lid van de Ahmadiyya Lahore groep van Surinaamse afkomst, veroordeeld wegens antisemitische uitlatingen in een interview in Elseviers Magazine. Lachman stelt hierin de Joden in Nederland medeverantwoordelijk voor de problemen in Israël tussen de Israëli's en de Palestijnen, voor wat de staat Israël de Palestijnen aandoet... Ditzelfde argument wordt nu nog altijd gehanteerd door veelal jonge moslims in Nederland, België en Frankrijk.

1947 - 1949

Vanaf 1947 hebben missionarissen van de Ahmadiyya Qadian beweging uit Pakistan de islam naar Nederland gebracht. Eerdere pogingen mislukten, o.a. vanwege de Tweede Wereldoorlog. Sinds 1947 is de islam dan permanent aanwezig in onze maatschappij. De Ahmadiyya beweging, met zijn hoofdkantoor in Den Haag, staat jarenlang model voor "een algemene en erg

tolerante vorm van islam”.

In latere decades echter zullen de Nederlanders ervaren dat er geen islam in algemene zin bestaat, omdat de moslimimmigranten uit heel diverse landen en culturen afkomstig zijn.

Nieuwsberichten over de islam zijn in *Het Parool* nog schaars en betreffen vooral economische zaken als het transport van *hadjgangers* (bedevaartgangers) naar Mekka, met name vanuit Indonesië.

1950 - 1959

Bijzonder is de bouw van de eerste twee moskeeën in ons land. De eerste is de Mobarak-moskee van de Ahmadiyya Qadian groep in Den Haag in 1955. De tweede wordt in 1956 door de Nederlandse regering gebouwd voor de Molukse moslims onder de ex-KNIL militairen uit Indonesië, die na de onafhankelijkheid van dat land in 1949 naar ons land komen. Zij zijn gestationeerd in de buurt van het dorp Balk in Friesland. Later zullen zij zich in twee groepen splitsen: Ridderkerk (Bait ar-Rahman moskee, 1984) en Waalwijk (An-Nur moskee, 1990). In 1953 komt de eerste redelijk toegankelijke Nederlandse vertaling van de Koran beschikbaar, die wordt uitgebracht door de Ahmadiyya Qadian groep in Den Haag. In 1956, komt postuum de vertaling van dr. Kramers uit.

1960 - 1969

In deze decade wordt impliciet duidelijk dat het niet om één, maar om twee groepen gaat, waar het de Ahmadiyya beweging betreft. De ene groep is de al eerder genoemde Qadian groep, die vanuit Den Haag opereert. Deze groep spreekt naast de eigen aanwas vanuit Pakistan ook autochtone Nederlanders aan. In 1963 meldt *Het Parool* dat deze groep tot dan toe 300 bekeerlingen heeft gemaakt onder autochtone Nederlanders. De andere groep betreft de Rabwah / Lahore groep, die vanuit Amsterdam actief is. De aanhang bestaat voornamelijk uit Surinaamse moslims.

In deze decade lezen we in *Het Parool* voor het eerst over Turkse en andere moslims die hun eigen – islamitische – feestdagen erop nahouden en eigen gebedsruimtes willen hebben.

1970 - 1979

In 1970 wordt de gezinshereniging wettelijk geregeld. Op vele plaatsen in Nederland worden bestaande gebouwen omgetoverd tot gebedsruimtes. Hier en daar verrijzen echter ook nieuw gebouwde moskeeën, zoals de Turkse moskee in Almelo in 1975.

Ook in 1975 wordt het moslims toegestaan om ritueel, dus zonder verdoving, te slachten net als dat aan Joden al eerder toegestaan was. Tegen het eind van deze decade mogen moslims

hun doden ritueel begraven op speciale kavels van algemene begraafplaatsen.

Het Parool publiceert een serie uitstekende achtergrond verhalen over de islam in Nederland en daarbuiten.

1980 - 1989

Het einde van deze decade wordt gedomineerd door de problemen die ontstaan na het uitbrengen van de roman “The Satanic Verses” (1988), “De Duivelsverzen” door de Indiaas-Engelse auteur Salman Rushdie. Boek en schrijver worden onderwerp van felle demonstraties in de hele wereld, ook in ons land, zeker nadat ayatollah Khomeiny van Iran een zogenaamde *hukm* uitspreekt over Rushdie. Het gaat hier uitdrukkelijk om een *hukm*, een veroordeling door Khomeiny als politiek leider, en niet om wat algemeen wordt aangenomen en ook meestal zo genoemd, een *fatwa*, een juridisch advies van Khomeiny als geestelijk leider. Ook verschijnen er nog steeds berichten over de bouw van nieuwe moskeeën – met of zonder minaret - in ons land.

Vanaf ca. 1985 wordt het gemeengoed in ons land dat de oproep tot gebed vanaf of vanuit de moskee te horen is op straat, althans op vrijdagmiddagen. Via *Het Parool* kunnen we kennis nemen van het functioneren of juist van het disfunctioneren van imams en/of moskeebesturen. Beide partijen proberen bij de burgerrechter hun gelijk te halen.

In 1989 verschijnt “De ondergang van Nederland, land der naïeve dwazen”, een controversieel boek dat toegeschreven wordt aan Mohammed Rasoel, tot dan toe een volslagen onbekende auteur. Het blijkt te gaan om een variété-artiest van Pakistaanse komaf, die vooral in Noord-Holland optreedt en die een strafblad heeft. Over het boek zelf ontstaat aanvankelijk nog een flinke rel, omdat een wetenschapper zeker meent te weten dat de auteur Gerrit Komrij erachter zit.

In 1989 verschijnt ook de vertaling van de Koran in het Nederlands van dr. Leemhuis.

1990 - 1992

In *Het Parool* is dan een hoofdrol weggelegd voor de Eerste Golfoorlog. Verder staat de benoeming van prof. Arkoun aan de Universiteit van Amsterdam volop in de belangstelling. Naast de bouw van nieuwe moskeeën gaat de aandacht meer en meer uit naar de stichting van islamitische scholen. Inmiddels bestaan er al diverse basisscholen en wordt er nagedacht over het stichten van middelbare scholen en een eigen islamitische universiteit (Rotterdam, 1998). In deze decade wordt het integratiedebat gestart onder aanvoering van de VVD voorman Bolkestein. Dit debat is nog lang niet afgerond en ook nu nog uiterst actueel.

Algemene opmerkingen.

Het Parool bericht tussen 1947 – 1992 toch voornamelijk over de hoofdzaken op het gebied van moslims en islam in Nederland. Door alle artikelen uit die periode krijgt de lezer een vrij goed beeld van wat er formeel speelt op dat gebied. Een productie van 443 artikelen lijkt aanzienlijk, maar gedeeld door 45 jaar betekent het amper 10 artikelen gemiddeld per jaar. En dat is weer relatief weinig. Daarbij komt dat in sommige jaren geen enkel artikel geselecteerd of gevonden is door de archiefdienst. In die zin komt het thema er in *Het Parool* soms bekaaid af.

De nadruk bij de berichtgeving in *Het Parool* ligt op nieuws uit de Randstad, uit plaatsen als Amsterdam, Den Haag, Utrecht, Almere en Rotterdam. Daarnaast sijpelen er berichten door uit “de provincie” en dan alleen nog uit de grotere plaatsen.

Gedurende de hele onderzoeksperiode besteedt *Het Parool* aandacht aan formele islamitische thema's, zij het met een bepaalde “nieuws waarde”. Bijvoorbeeld als het goed misgaat bij het besnijden van jongens met een rechtszaak als gevolg. Maar ook de massaliteit van het uitvoeren van de *hadj*, de pelgrimstocht naar Mekka, het vasten in de maand ramadan en het vieren van het offerfeest met soms de politie op de achtergrond.

Daarnaast is er ook aandacht voor meer specifieke onderwerpen als het wel of niet mogen dragen van een hoofddoek door moslimvrouwen en meisjes. Een nog altijd actuele discussie!

Vrij specifiek zijn artikelen als die over het bestaan van wegloophuizen voor moslimvrouwen en meisjes, die zo proberen om onder de soms strenge en rigide familieregels uit te komen.

Wel of geen onderwerp.

Naast de genoemde - formele - onderwerpen zijn er echter ook veel vooral informele zaken die *Het Parool* niet halen in de onderzoeksperiode.

Deze onderwerpen zijn mogelijk net zo belangrijk (of zelfs belangrijker) dan die de krant wel halen als het gaat om de beeldvorming van moslims en islam in Nederland. De door *Het Parool* gemaakte keuze zegt hier mogelijk iets over. Voorbeelden van onderwerpen die *Het Parool* niet haalden zijn: Activiteiten voor mannen, vrouwen en kinderen in en buiten moskeeën anders dan gebedsdiensten, koranlessen, etc.; Besnijdenis van jongens, de feestelijkheden erom heen; Eetgewoontes; Geloofsbeleving bij oudere en jongere moslims; Inhoud van preken van imams; Initiatieven van moslims m.b.t. eigen ondernemingen; Islamitische cultuur, rechtspraak, volksgeloof, alternatieve geneeskunde en mystiek; Opvang van illegalen, waaronder veel moslims; Opvang van islamitische patiënten in ziekenhuizen en andere

gezondheidszorg instellingen – speciale voorzieningen – verstrekken van *halal* voedsel, aandacht voor ethische problemen; Positie van de vrouw, islamitische vrouwenorganisaties, vrouwenactiviteiten; Seksualiteit, preventie, voorlichting onder moslims; werk - en woonomstandigheden van gastarbeiders / allochtonen.

Toonzetting

Tot aan de Rushdie-affaire bevinden Nederland en zijn islam zich in tamelijk rustig vaarwater. Er bestaan wel degelijk plaatselijke conflicten over het wel of niet stichten van een moskee of een islamitische school, over het wel of niet ritueel mogen slachten of begraven, over het wel of niet doorgaan met gezinshereniging, etc. De landelijke publieke opinie lijkt er niet echt door te worden geroerd. Dit verandert echter door de Rushdie-affaire. Tijdens en na deze affaire wordt de confrontatie tussen de moslimminderheid en autochtone Nederlanders duidelijk feller en openlijker en krijgt ook een meer nationaal karakter.

In de Nederlandse situatie werkt Rushdie dan ook als een soort katalysator. Dit wijkt duidelijk af van andere westerse landen, waar eerder al de Iran-crisis als zodanig wordt gezien en ervaren. In 1979 moet de sjah namelijk het veld ruimen ten gunste van Khomeiny. Dit en de langdurige gijzeling van Amerikanen in hun ambassade in Teheran boezemt velen in het Westen angst in. Duidelijk is dat de *toonzetting* in de artikelen over de islam in het algemeen en over de Nederlandse situatie in het bijzonder verandert gedurende de onderzoeksperiode. De toonzetting verloopt grofweg van “warm geïnteresseerd”, in het begin, via “zakelijk”, halverwege, tot “flink kritisch” tegen het einde van de onderzoeksperiode.

In hoeverre andere factoren, als bijvoorbeeld het einde van de Koude Oorlog en het zoeken naar een ‘nieuwe vijand’, en ook de snel groeiende aantallen moslims (naast arbeidskrachten in de jaren 1990 ook veel asielzoekers) meespelen, kan hier alleen maar gegist worden. Duidelijk is wel dat de Rushdie-affaire van 1988-1990 een belangrijke ommekeer heeft betekend.

Drs. Johan Paul Goossen te Tiel is theoloog en verpleegkundige, geboren te Breskens (1954) en o.a. werkzaam in de Geestelijke Gezondheidszorg (GGZ) te Wolfheze als coördinerend nachthoofd.

In contact met...

Religieuze verschillen mogen ons niet verdelen

Imams en predikanten uit Nederland op bezoek bij Percik in Indonesië

Jan Post Hospers

Turkse imams en Nederlandse predikanten bezochten samen Midden-Java om kennis te maken met Percik, een organisatie die zich inzet voor interreligieuze dialoog. “Het waren de meest vermoeiende weken van mijn leven, maar ik heb nog nooit zoveel geleerd”, zei imam Mehmet Karatuğ na afloop.

De imams en predikanten bezochten op initiatief van Kerkinactie enkele plaatselijke interreligieuze dialoog-groepen, die door Percik zijn opgezet. Het was een indrukwekkende reis. Na afloop merkte ds. Egbert van Veldhuizen, diaconaal predikant in Zwolle, op: “Op het gebied van de interreligieuze dialoog zijn ze ons eeuwen vooruit. In Nederland is de islam pas zo’n dertig tot veertig jaar geleden gekomen, met de eerste gastarbeiders. Maar in Indonesië leven het hindoeïsme, het boeddhisme, de islam en het christendom al eeuwenlang naast elkaar.” Imam Mehmet Karatuğ van de Ulu-moskee in Utrecht zei: “Door deze reis heb ik in korte tijd veel over mezelf, over mijn collega’s en over Indonesië geleerd.”

Samen op reis

Al twee jaar zijn in Nederland een aantal Turkse imams en rooms-katholieke en protestantse pastores met elkaar in gesprek. Het project kreeg de naam *Sohbet*: een Turks woord, dat staat voor een open dialoog over wezenlijke zaken.

In de kerken wordt vaak over de islam gepraat, als christenen onder elkaar. En ook in de media gaat het regelmatig over de islam. Meestal gaat het dan over onderwerpen als eerwraak, hoofddoekjes, homohaar, 11 september en het moslimfundamentalisme. Zo ontstaat er een beeld over de islam, zonder dat we moslims echt kennen. Omgekeerd gebeurt in moslimkringen min of meer hetzelfde.

Sohbet probeert dit proces te doorbreken: hier wordt niet over elkaar gepraat, maar met elkaar. Pastores en imams gaan met elkaar in gesprek: “Ben je getrouwd?”, “Heb je kinderen?”, “Hoeveel verdien je?”, “Hoe werkt jouw moskee / kerk, hoe is je relatie met het bestuur, met de leden?” Wat betekent voor jullie kerst / de vastenmaand en het suikerfeest en hoe vieren jullie dat?” Het was onthutsend om te ervaren, dat men bijna niets van elkaar wist.

Percik

Hoewel niet zo erg als op de Molukken, waren er ook op Java grote spanningen tussen moslims en christenen. Er zijn winkels van (rijke) christenen verbrand, maar ook kerken. Ook waren er aanslagen op moskeeën. Meestal lag de werkelijke oorzaak van deze spanningen niet bij de godsdiensten zelf, maar was die meer sociaal-economisch of politiek van aard.

In 2002 nodigde Percik leiders uit vijftien plaatsen op Java van de verschillende godsdiensten uit voor een ontmoeting met als thema: Wat kunnen we samen doen om de pijn die onze

geloofsgemeenschappen elkaar in het verleden hebben aangedaan, weer te genezen? De eerste ontmoeting stond bol van de spanning, maar het lukte om werkelijk met elkaar in gesprek te komen. Dat werd als dermate belangrijk ervaren, dat besloten is om op dezelfde manier elkaars geloofsgemeenschappen met elkaar in contact te brengen. Dit programma geworden loopt nu in meer dan dertig plaatsen en wordt door Kerkinactie ondersteund.

Sohbet

Vanuit deze achtergrond ontstond het idee om in Nederland een vergelijkbaar dialoog- programma op te zetten. En zo is *Sohbet* ontstaan, voorlopig in vijf plaatsen: Almelo, Enschede, Utrecht, Veendam en Zwolle. Verder is besloten dat *Percik* en *Sohbet* elkaar op de hoogte houden van elkaars ontwikkelingen en bij elkaar op bezoek gaan. Zo kunnen we van elkaar leren en elkaar stimuleren. En wat niet onbelangrijk is: op deze manier wordt op zowel op plaatselijk, als op mondiaal niveau gewerkt aan het verminderen van de spanningen tussen de godsdiensten.

De ontmoeting

Het bezoek aan Midden-Java heeft veel indruk gemaakt. Ds. Egbert van Veldhuizen: “Wat ik uit de heilige boeken wist, beleefde ik nu aan den lijve. ‘Omzien naar de ander’, liefdevolle verbondenheid, barmhartigheid: centrale gedachtelijnen in die verschillende religies en culturen. Het gaat erom, dat moslims, hindoes, boeddhisten en christenen geen vreemden voor elkaar blijven, maar vrienden worden en gaan samenwerken met als doel de verbetering van de positie van de allerarmsten. Steeds opnieuw horen we: ‘de religieuze, etnische en culturele verschillen mogen ons niet verdelen, want dat zou gaan ten koste van die allerarmsten’. Dit heeft tot gevolg dat over theologische onderwerpen niet wordt gesproken. Dat vond ik wel jammer, want ik vind dat verschrikkelijk interessant en spannend, maar ik begrijp het.”

Imam Mehmet Karatuğ: “Ik heb daar veel goede dingen gezien: saamhorigheid, een harmonische manier van samenleven, vredelievendheid. Ik zag pogingen om een democratische samenleving op te bouwen en dat een verschil in godsdienst geen probleem hoeft te zijn, als er maar een goede onderlinge dialoog is. In Nederland bijvoorbeeld, werd het een tijdje terug nog niet zo op prijs gesteld, als een predikant op bezoek kwam in een moskee. Maar nu wordt zij of hij moet open armen ontvangen. Hetzelfde geldt vast ook voor de imam als hij een bezoekje brengt aan de kerk. Zo’n dialoog zal vooroordelen wegnemen en een betere samenleving voor iedereen creëren. Op elke plek in de wereld hebben we nu meer vrede en vertrouwen nodig dan in welke tijd ook. Wat dat betreft heeft de hele wereld grote behoefte aan de manier van omgaan met elkaar, die ik in Indonesië gezien heb.”

Vrienden

De laatste twee dagen van de reis werden gebruikt voor een evaluatie. Alle bezochte groepen waren er; een teken dat er vriendschap was ontstaan. Unaniem besloten we: we gaan verder, in Indonesië en in Nederland. Voor *Sohbet* betekent dit dat we nu voor de vraag staan hoe we nu ook vriendschappen kunnen opbouwen tussen de ‘gewone mensen’ in de moskee en de kerk. Een spannende vraag, zeker als we dat - net als in Indonesië - willen gaan doen met het oog op de allerarmsten in onze samenleving.

Jan Post Hospers is gemeenteadviseur bij het PDC Overijssel. Van 1991 tot 2000 was hij uitgezonden naar Indonesië. Hij begeleidde deze reis voor Kerkinactie.

Dit artikel is overgenomen uit het novemnummer van Vandaar, maandblad van Kerkinactie, uitgave van PKN en ICCO.

MOSLIMS HIER EN DAAR

Beëindigd wegens succes

Op zaterdag 25 september werd in een locatie op stand in Den Haag het eerste lustrum gevierd van *Islam en Burgerschap* onder de titel 'De moslim burger bestaat'. Overigens wilde iedereen af van deze term, moslims zijn gewoon burgers. Zoals Daniel O. op internet schreef: "Een moslimburger" is volgens mij een soort Islamitische hamburger; dus zonder varkensvlees".

Een keur aan sprekers, genodigden, workshops, stands en interventies liet duidelijk zien dat deze stichting flink aan de weg heeft getimmerd en succes heeft geboekt met de integratie van allochtone moslims. Een goed bewijs hiervan werd geleverd door de inleidingsfilm (*Muslims in beweging*) over laagdrempelige projecten aan de basis. Daarom is het vreemd dat de minister van integratie de subsidie dreigt stop te zetten.

Wat opviel is de grote mondigheid en kennis van veel hoog opgeleide moslima's met of zonder hoofddoek. Zoals Monica Siddiqui, hoogleraar islam aan de universiteit van Glasgow het stelde: "moslims hier kunnen alleen maar Europese moslims zijn. Maar ze kunnen niet over *empowerment* beschikken zolang de minste gebeurtenis die ergens in de wereld geschiedt in naam van de oemma, gebruikt wordt om overal in de wereld wrok en haat te zaaien".

Nieuwe hoogleraren islam

In een week tijd heeft Nederland er drie hoogleraren islam bij. Gerard Wiegiers en Abdulkader Tayob in Nijmegen, Fred Leemhuis in Groningen.

G. Wiegiers (zie *BEGRIJ* nr 1, 2004 bl. 49) ging in zijn oratie in op het verband tussen Alonso de Luna en twee 'hervonden manuscripten'. In feite waren het vervalsingen, bekend geworden onder de namen van de Loden Boeken en het Barnabas-evangelie. Bekend als Alonso was in het milieu van cryptomoslims in Spanje en Istanbul in de 16^e en 17^e

eeuw, zou hij de auteur van beide vervalsingen kunnen zijn. Beide pseudo-christelijke geschriften geven aan de islam een belangrijke rol in de eindtijd. Alonso werd veroordeeld door de Inquisitie om zijn ketterse ideeën.

Het is te hopen dat G. Wiegiers zijn onderzoek niet beperkt tot de Middeleeuwen in Spanje maar ook de actualiteit van de verhoudingen tussen moslims en christenen in Nederland bestudeert.

F. Leemhuis, bekend van zijn koranvertaling, sprak over vooroordelen en misvattingen over de korantekst. De Koran kan op meerdere manieren worden uitgelegd. Sociale en maatschappelijke problemen van moslims moeten niet louter worden verweten aan een fundamentalistische exegese.

Dr. Abdulkader Tayob is met ingang van 1 augustus jl. benoemd tot hoogleraar aan de Faculteit der Letteren van de KU Nijmegen met als leeropdracht 'sociale processen in de moderne islam'. Het betreft een zogeheten ISIM-leerstoel: een leerstoel binnen het samenwerkingsverband met het Internationale Instituut voor Studie van de Islam te Leiden (International Institute for the Study of Islam in the Modern World). Tayob was tot zijn benoeming hoogleraar religiestudies aan de Universiteit van Kaapstad.

Abdulkader Tayob (1958) is geboren in Zuid-Afrika. Hij studeerde Arabisch, islamstudies en wiskunde aan de Universiteit van Durban-Westville, Zuid-Afrika. In 1985 behaalde hij zijn mastersdiploma aan Temple University in Philadelphia, USA. Aan diezelfde universiteit promoveerde hij in 1989 op de dissertatie: *Islamic Historiography: The Case of al-Tabari's Ta'rikh al-rusul wa 'l-muluk on the Companions of the Prophet Muhammed*.

Dr. Tayob werkte onder meer als assistent-uitgever bij het International Institute of Islamic Thought in Virginia (USA) en is sinds 1989 als wetenschapper en vanaf 1999 als hoogleraar verbonden aan de afdeling Religie Studies van de Universiteit van Kaapstad.

Tayob heeft veel publicaties op naam: Studies van de hedendaagse Islam, de rol van de Islam in Zuid-Afrika, Religie en politiek in Zuid-Afrika.

Cf. *Trouw* 10.09.2004

Op 16 december houdt prof. Dr. Pieternele Harder-van Doorn haar inaugurele rede aan de VU als bijzonder hoogleraar christen-moslim relaties. (zie *Begrip* 2003 nr.4 bl. 187)

Imams en pastores

Al bijna sinds tien jaar organiseren de bureaus voor ontmoeting met moslims van de P.K.N. en RKK ontmoetingsdagen voor imams en pastores met diverse groeperingen van moslims. Zo vond op 4 oktober een bijeenkomst plaats in het educatief centrum Rahmaan van de Turkse Milli Görüs moslims in Amersfoort. Van conservatief zijn deze moslims in Nederland, onder de bezielende leiding van Haci Karacaer, progressief geworden met veel initiatieven van contact en dialoog.

De houding van pastores en imams kan worden vergeleken met de houding van Europeanen en Turken met betrekking tot de toetreding van Turkije tot de Europese Unie. De Europeanen weten niet waarom Turkije niet bij de Unie mag komen en de Turken weten niet waarom ze er wel bij zouden komen. Kunnen en willen we wel met elkaar door een deur? Sommige imams denken dat pastores geen dialoog willen en sommige pastores denken hetzelfde van imams.

Het tegendeel bleek echter uit de vele voorbeelden die in de gespreksgroepen werden vermeld van samenwerking in platforms in meerdere steden, waarbij vaak ook de burgerlijke overheden zijn betrokken. Dit riep van Nederlandse zijde de vraag op of de dialoog niet sneller en beter tot stand zou kunnen komen vanuit een niet-religieuze organisatie. Moskeeën en kerken bereiken immers steeds minder mensen.

Kwaliteitseisen voor imams

Buitenlandse imams die in Nederland in een moskee willen werken, dienen in de toekomst naast het verplichte inburgeringsexamen een extra toets af te leggen. Daarin moeten zij aantonen voldoende te weten over de Koran en de moderne samenleving.

Minister Verdonk (vreemdelingenbeleid en integratie) maakte dit bekend na gesprekken met godsdienstprofessoren van enkele religieuze faculteiten in Istanbul, die vallen onder het Turkse ministerie van godsdienstzaken. Volgens de bewindsvrouw is afgesproken dat Turkse deskundigen gaan helpen de toets op te stellen. Ze ontkent dat de Nederlandse overheid zich zou gaan bemoeien met de inhoud van het religieuze onderwijs die imams in Turkije krijgen. „Het is een kwaliteitstoets.”

Verdonk zegt dat bij de tweede-generatieallochtonen in Nederland behoefte bestaat aan modern opgeleide imams die de problemen en behoeften begrijpen van jonge moslims. Veel imams die nu in Nederland verblijven zouden vooral de eerste, meer behoudende generatie bedienen.

In Nederland zijn iets meer dan 200 Turkse moskeeën; daarvan vallen er ongeveer 150 onder het Turkse ministerie van godsdienstzaken. 120 van deze 150 krijgen om de vier jaar een imam van het Turkse ministerie. Zij vallen net als andere vreemdelingen die zich in Nederland willen vestigen vanaf volgend jaar onder de inburgeringsplicht. Het plan van Verdonk is nog niet uitgewerkt. – Trouw 8.10.2004

25 jaar M.O.I.-studies

Het tijdschrift van de vereniging voor de studie van het Midden-Oosten en de Islam (*Sharqiyyât*) jrg. 15 nr. 1-2, 2003, biedt een overzicht van de voornaamste ontwikkelingen sinds 1975 in de Arabische taal- en letterkunde, iranistiek, islam in Indonesië. Ook recentere vakgebieden worden behandeld zoals de studie van het Berbers, van de islam in Afrika, genderstudies, politieke wetenschappen en antropologie.

Het is verheugend dat het tijdschrift voor het eerst aandacht besteedt aan de dialoog tussen moslims en christenen. Jan Slomp kreeg de moeilijke en beperkte opdracht om in een kort bestek vooral academische *Studies betreffende de dialoog tussen moslims en christenen in Nederland* weer te geven. De kerkelijke betrokkenheid komt ter sprake evenals andere verbindingslijnen tussen kerken en academici. Het zal niemand verwonderen dat de meest

dialogogezinde wetenschappers komen van de VU in Amsterdam en van de Katholieke Universiteit in Nijmegen. Het is jammer zoals de auteur stelt, dat *the dialogue of life* nauwelijks zijn neerslag vindt in de wetenschappelijke literatuur. De vele christenen en moslims in bijvoorbeeld Utrecht, Den Haag en Dordrecht komen zo niet in beeld. Evenmin als het aandeel dat moslims zelf steeds meer hebben in de dialoog doordat initiatieven van hen uitgaan. Dit dubbelnummer is vanwege de vele vakgebieden zeer de moeite van het lezen waard.

Sites

In het blad van Al Nisaa van 23/7 beschrijft Annemarie van Walsum een aantal sites. Naast sites voor vrouwen (www.moslima.nl , www.moslimainrotterdam.nl , www.maryamsnet.nl) zijn er ook verwijzingen naar meer bekende, algemene sites en minder bekende, persoonlijke sites (www.boug.tk , www.abdulwadud.weblog.nl , www.abubakker.nl). Verder bespreekt ze nog internetfora zoals www.maroc.nl en www.maghrebonline.nl , en dialoogsites: www.islamendialoog.com , www.interfaithdialogue.org. Het overzicht eindigt met een lijstje van praktische sites: www.islamic.commerce.net , www.islamic-watch.com , www.kuran.gen.tr .

Stop geweld tegen vrouwen.

Religieuze leiders ondertekenen verklaring

Vertegenwoordigers van de grote religieuze organisaties in Nederland hebben op dinsdag 14 september bij Amnesty International in Amsterdam een verklaring ondertekend waarin zij alle gewelddaden tegen vrouwen veroordelen. Zij beloven hiermee hun achterban duidelijk te maken dat geweld tegen vrouwen onacceptabel is en dat zij de mensenrechten van vrouwen in de eigen gemeenschap zullen bevorderen.

Volgens Amnesty is geweld tegen vrouwen één van de meest verbreide en verborgen mensenrechtenschendingen. Door onderzoek en acties wil Amnesty het wereldwijde geweld tegen vrouwen bestrijden. De organisatie vraagt staten alle vormen van geweld tegen vrouwen te veroordelen en strafbaar te stellen, en internationale verdragen, zoals het Vrouwenverdrag van de Verenigde Naties, te bekrachtigen en na te leven. Religieuze leiders, opinieleiders en vertegenwoordigers van politieke partijen wordt gevraagd daarbij een rol te spelen. Ook plaatselijke geestelijke leiders zullen de campagne ondersteunen.

Ondertekenaars:

- Mgr. M.P.M. Muskens, bisschop van Breda, Rooms Katholieke Kerk in Nederland
- Ds. J. Heetderks, Preses van de Protestantse Kerk in Nederland
- Ds. R. Polanen, interim voorzitter Samen Kerk in Nederland
- Dhr. A.H.C. van Eijk, Voorzitter van de Raad van Kerken
- Dhr. H. Unye, moefiti van Milli Görüs
- Dhr. A. Sahin, Nederlandse Islamitische Federatie
- Dhr. Tekin, lokaal bestuurslid Islamitische Stichting Nederland
- Dhr. K. Akdemir, Turks-Islamitische Culturele Federatie
- Rabbijn D. Lilienthal, Verbond van Liberaal Religieuze Joden in Nederland

- Mevr. M. Lange - Swaab, bestuurslid Nederlands Israëlitisch Kerkgenootschap
- Mevr. S. Oudshoorn, Boeddhistische Unie Nederland

De Unie van Marokkaanse Moslim Organisaties in Nederland en Imam El Ouardi van de Vereniging van Imams Nederland ondertekenden de verklaring op een later moment.

De tekst van de Verklaring luidt:

'Ik verklaar dat ik de mensenrechten van vrouwen overal ter wereld respecteer. Ik veroordeel alle gewelddaden tegen vrouwen, of ze nu in de publieke of in de privé-sfeer plaatsvinden. Geweld tegen vrouwen is onacceptabel en moet uitgebannen worden, met de hoogste prioriteit.

Vanuit mijn overtuiging beloof ik mij in te spannen om:

1. de mensenrechten van vrouwen te bevorderen
2. ondubbelzinnig aan mijn achterban te verklaren dat geweld tegen vrouwen onacceptabel is
3. ervoor te zorgen dat ook mijn collega's zich uitspreken tegen geweld tegen vrouwen
4. mij uit te spreken tegen gewoontes en praktijken die geweld tegen vrouwen instandhouden
5. daden die geweld tegen vrouwen aanmoedigen of accepteren af te wijzen en tegen te gaan
6. gelijkheid tussen mannen en vrouwen te bevorderen
7. educatie over de mensenrechten van vrouwen te ondersteunen'

Bron: Amnesty International afdeling Nederland

Supermarkten niet halaal

De meeste Nederlandse supermarkten verkopen geen halaal voedsel. Dit komt vooral omdat er in veel producten dierlijke vetten verwerkt zijn die slechts vermeld worden door een E-code. Albert Heijn is bereid hier iets aan te doen als de klant erom vraagt en Konmar is op kleine schaal begonnen met een experiment van verkoop van halaal producten.

Bron: NMO 26.09.04

Vasten en I.U.R.

Op 28 oktober 2004 heeft de Islamitische Universiteit Rotterdam traditiegewijs een gezamenlijke Ramadan-maaltijd georganiseerd. Tijdens de maaltijd sprak de rector over de Ramadanbelevingen van moslims in Nederland. Tevens vertelde hij dat er volgend jaar een Ramadankalender opgesteld zal worden met als doel dat de IUR een trefpunt zal worden voor Ramadanfestiviteiten in Nederland. Onder de genodigden bevonden

zich vertegenwoordigers van welzijnsorganisaties, vriendenkringen, politici, academici en buurtbewoners.

Prof. Dr. Akgunduz legde uit dat het vasten een morele waarde met zich meebrengt. Hoewel moslims elf maanden lang kunnen eten en drinken, onderwerpen ze zich tijdens de Ramadan aan een innerlijke discipline. Iemand die vast moet als basis het honger- en dorstgevoel kunnen weerstaan en moet zijn verlangens kunnen bedwingen.

nen weerstaan en moet zijn verlangens kunnen bedwingen.

Ook werd bekendgemaakt dat de IUR ernaar streeft om een Ramadanprogramma te maken voor volgend jaar. Op deze manier wil de IUR in heel Nederland voor iedereen de beleving van de Ramadan in een sfeer van festiviteiten plaatsen.

Dit programma zal erop neer komen dat er iedere

avond binnen de IUR grootschalige iftar-maaltijden worden georganiseerd. Voor en na de iftar-maaltijden kunnen verschillende activiteiten plaatsvinden in of rond het gebouw, zoals het neerzetten van een tent waarin verschillende workshops en cultuuractiviteiten plaats zullen vinden.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met de secretaris van het college van bestuur: E. Gokcekuyu 0641326095

Erasmusprijs voor islamitische denkers

Drie islamitische denkers ontvingen in november de Erasmusprijs 2004: Sadik Jalal Al-Azm

uit Syrië, Fatema Mernissi uit Marokko en Abdulkarim Soroush uit Iran. De prijs heeft dit jaar als thema 'Religie en moderniteit'. De prijswinnaars houden zich alledrie intensief bezig met moderniseringsprocessen binnen de islam.

Fatima Mernissi is onder meer bekend vanwege haar boek *Achter de sluier* uit 1975, over de positie van de vrouw in de islamitische wereld. Ze is een belangrijke figuur in de Marokkaanse vrouwenbeweging en organiseert al lange tijd schrijfworkshops vanuit het idee van de Civil Society. Een belangrijk thema in haar huidige werk als socioloog is de impact van

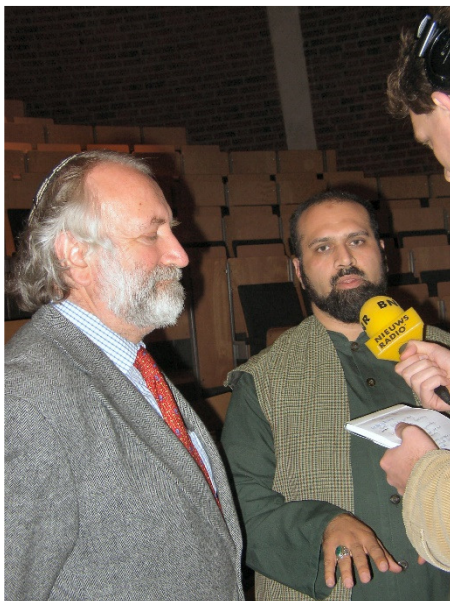
satelliettelevisie en internet op de islamitische samenleving en de rol van de vrouw daarin. (cf. www.mernissi.net)

Abdulkarim Soroush is een islamitisch denker die vanuit een religieuze visie strijdt voor culturele diversiteit, democratie en mensenrechten. Voor hem betekent dit geen secularisme, maar een democratische samenleving op religieuze grondslag. Hij is bijvoorbeeld geen tegenstander van de sharia, maar pleit voor een nieuwe interpretatie vanuit de mensenrechten. Na jaren van ballingschap woont hij nu weer in Iran. Hij wordt wel beschouwd als 'de Martin Luther King van de islam'.

Sadik Jalal Al-Azm houdt zich bezig met het spanningsveld tussen orthodoxe ideologie en moderne realiteit. Hij betoogt dat de Arabische wereld in de praktijk heel seculier is, maar dat het ontbreekt aan een ideologische onderbouwing en een wettelijke verankering hiervan. Het huidige extremisme ziet hij als een laatste verzet tegen deze secularisering. Al-Azm is emeritus hoogleraar Moderne Europese Filosofie aan de Universiteit van Damascus.

Bron: Alfred Marseille in ACTUEEL nov. 2004-11-05

Samen 'ont-vasten'

De studentenvereniging Mashriq van de Hoge School Den Haag heeft op dinsdag 9 november een geslaagde iftaar-maaltijd georganiseerd. De belangstelling van moslims en niet-moslims voor de twee sprekers, rabbijn A. Soetendorp en imaan A. Haselhoef, was overweldigend. Zo was ook het applaus voor een clemente en tolerante islam, ver van het beeld dat vaak heerst in de media. Het samen eten verbreedert en verzustert.

Ramadangroet

Wij wensen U, aan het einde van de heilige maand Ramadan, een feestelijk en gezegend *'Id-ul-fitr ! - 'Id mubarak!*

Zowel de bijbel als de koran leren ons dat bidden en vasten ons de ogen openen voor hen die hulp nodig hebben. Moge God geven dat wij samen aan deze opdracht beantwoorden. En dat we ons door ontmoeting en samenwerking inzetten voor vrede, dichtbij en veraf.

Wij vertrouwen hierbij op Gods bijstand en zegen.

Met hartelijke groeten,

Raad van Kerken in Nederland, Contactgroep Islam.

BOEKEN

Barmhartigheid en gerechtigheid

Zo luidt de titel van het oecumenische *Handboek diaconiewetenschap*, 444 bl., uitg. Kok, waaraan 46 auteurs hebben meegewerkt. Werken van barmhartigheid, christelijke diaconale tradities in Nederland, markante mensen met mededogen, diaconaat in andere godsdiensten en levensbeschouwelijke stromingen vormen het eerste deel. Deel 2 gaat over diaconiewetenschap in ontwikkeling.

Bij diaconaat in andere godsdiensten wordt naast hindoeïsme, boeddhisme, jodendom, humanisme en New Age ook de islam behandeld door Hasan Yar: één God, één mensengemeenschap (bl. 213-223). Dezelfde auteur heeft in *Begrip* 2001, nr. 3 over islamitische ethiek (105-111) en islamitisch maatschappelijk activeringswerk (131-134) geschreven. –P.R.

Een prijs voor de Koran

Emilio Platti, *Islam, van nature een vijand?*, Averbode, 2003, 234 blz., ISBN 90-317-1947-1, prijs Euro 12,50

Onlangs werd de tweejaarlijkse Belgische ‘Prijs voor het Religieuze Boek’ toegekend aan de Dominicaner priester en hoogleraar islam te Leuven, Parijs en Cairo, Emilio Platti voor zijn boek *Islam, van nature een vijand?*

Platti, een geboren Belg (of misschien eerder nog wel Vlaming) van Italiaanse afkomst, heeft zich al geruime tijd verdienstelijk gemaakt door zijn grote kennis van het vroege Arabische christendom, met name de christelijke theologen die in de 8^e en 9^e eeuw onder moslimregeringen leefden in Syrië en Irak en in contact met hun omgeving het christendom verwoordden. Hij woont enkele maanden per jaar in het Dominicaans studiecentrum van Cairo en heeft zelf zodoende al een lange persoonlijke ervaring met de huidige islamitische wereld van het Midden-Oosten.

Voor Platti is de religie van de islam allereerst de schoonheid en kracht van de taal van de Koran. In de dertien hoofdstukken van dit nieuwe boek is er bijna geen bladzijde zonder een citaat (met uitleg) van de Koran. Of hij nu spreekt over de kernwaarden van de islam in confrontatie met het christendom (de eerste 8 hoofdstukken), dan wel over islam versus het

westen en zaken als inburgering en de tragedie van de slecht bestuurde en ondemocratische staten die werden gevormd nadat het westers kolonialisme wegtrok uit het Midden-Oosten, steeds duiken toch weer die koranverzen op, als de kern van de zaak.

Het mooiste is dat in de beschrijving van het gebed zoals de Dominicaanse gemeenschap van Cairo dat doet, met de psalmen vertaald in het moderne standaard Arabisch. Daar komt vaak de reactie op: 'zijn jullie de Koran aan het bidden? Jullie zijn toch geen moslims?' Platti wijst op de vele overeenkomsten, die des te sterker klinken als de beide religies in dezelfde taal tot spreken komen.

Platti is een verhalenverteller in een stijl zoals ook Anton Wessels over de Islam schrijft. Hij vertrekt vaak vanuit een alledaags thema, of een historisch feit, en geeft daar zijn conclusies bij. Dat begint in het eerste hoofdstuk met een bespreking van de wijze waarop Jacob van Maerlant rond 1285 al in het Nederlands over de islam schreef: nauwkeurig wordt dan de keten nagegaan waardoor een negatief beeld over de islam de westerse cultuur is binnengedrongen en zich steeds heeft versterkt. Het laatste hoofdstuk 13 over 'Inburgering' begint als een soort stadsgids van Cairo: oude stadswallen naast moderne supermarkten, gesluierd naast ongesluierd, om zo aan te geven dat allochtonen ook uit een snel veranderende en in zichzelf al verdeelde en multiculturele wereld komen.

De korantekst zelf weet Platti te verlevendigen en actualiseren, onder meer door nieuwe vertalingen. Zo bij voorbeeld de uitleg van het woord *islam* als 'heilbrengend' (176). De nadruk op de basis van de islam en de kern van de boodschap, maar wel in verband met concrete aspecten van deze religieuze beweging in verleden en heden, maakt dit boek tot een reeks van verfrissende portretten. Bij zo'n grote hoeveelheid aan analyses van Arabische begrippen en van koranteksten, was een index wel op zijn plaats geweest. -Karel Steenbrink

De Tweejaarlijkse Prijs van het Religieuze Boek is een gezamenlijk initiatief van de VUKPP (Vereniging der Uitgevers van de Katholieke Periodieke Pers) en de Vereniging voor het Religieuze Boek. Na een intense deliberatie viel de keuze op het boek 'Islam, van nature een vijand?' van Emilio Platti. Hij is verbonden aan het Dominicaans Instituut voor Oosterse Studies in Caïro, professor islamkunde aan de K.U.L. en aan het Institut Catholique van Parijs. Hij werkt ook mee in het centrum El-Kalima voor de relaties christenen-moslims in Brussel.

De jury wil met deze keuze niet alleen ‘een schitterende publicatie bekronen, maar tevens een maatschappelijk statement doen’. Ze is er immers van overtuigd dat het boek een grote maatschappelijke relevantie heeft in een tijd waarin de Islam vooral in een conflictmodel wordt benaderd, om niet te zeggen vanuit een negatief a priori. Ze prijst het boek omdat het een heel evenwichtig beeld schetst van de wederzijdse beeldvorming bij christenen en moslims, en dit op basis van grondig wetenschappelijk onderzoek. Zo wijst de auteur er onder meer op hoe ons beeld van de Islam in hoge mate – zij het onbewust – beïnvloed is door een analyse uit de 9de eeuw, die via de werken van Jacob Van Maerlant, bij ons is verspreid. Het boek benadrukt dat er in de geschiedenis periodes geweest zijn van groot wederzijds respect, waarbij zelfs een beroep werd gedaan op elkaars geleerden en wetenschappers.

Het boek heeft, aldus de jury, ‘de grote verdienste dat het eerder de nadruk legt op wat christenen en moslims bindt, dan op wat hen scheidt. Dat is een religieuze ingesteldheid (religare= verbinden) en gaat duidelijk in tegen sommige tendensen in de maatschappij en in de media’. Deze publicatie geeft een gedegen, goed onderbouwde informatie en is een oproep om zich te verdiepen in elkaars cultuur en religie. Het is een stap in een noodzakelijk dialoogproces. Alhoewel het lezen van het boek onmiskenbaar een zekere inspanning vergt, is het aan te raden voor een breed publiek van zowel christenen als moslims. Want ook deze laatsten hebben er alle belang bij de wederzijdse beeldvorming op een genuanceerde manier te leren kennen.

Migranten en media

Media kiezen te vaak voor een confrontationele aanpak bij islam-onderwerpen.

De Nederlandse media gebruiken een confrontationele formule. Daar is veel voor te zeggen: er is een stelling, en daar worden voor- en tegenstanders bij gezocht. Zo worden alle kanten van een kwestie belicht. Maar in het geval van islam-onderwerpen pakt de formule verkeerd uit. De stemming in Nederland over de islam is namelijk geladen en bevooroordeeld. En een debat is primair niet informatief, maar normatief. Zolang de media de informatie over de islam gieten in termen van meningsvorming- want dat is het doel van een debat- dan is het geen wonder dat er sprake is van polarisering in de Nederlandse samenleving. Zo schrijft schrijver/publicist Maurits Berger, 10 juni 2004 op de website van *migranten en media* cf.

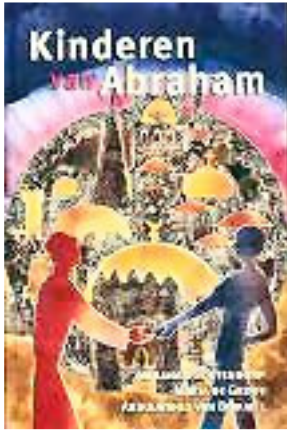
<http://www.beeldvorming.net/MenMforum.php>

Verhalen voor kinderen

Kinderen van Abraham, Awraham Soetendorp, Maria de Groot, Abdulwahid van Bommel ; [red. medew. Judith Nelemans]. - Baarn : Ten Have, cop. 2003. - 176 p. ; 24 cm

ISBN 90-259-5326-3 geb. : € 14.90 (A)

Verhalen en gedichten uit jodendom, christendom en islam. Vanaf ca. 12 jaar.

Ontstaan van Koran

De Franse historicus A-L. de Prémare geeft in een klein maar uiterst helder boekje de huidige stand van zaken weer over het ontstaan van de Koran: *Aux origines du Coran*, uitg. Téraèdre, 2004. Met veel verwijzingen naar Arabische en westerse bronnen laat de auteur zien dat de eerste generatie moslim geleerden niet zo benauwd was om over de samenstelling van de Koran te schrijven als over een *corpus* dat hortend en stotend ontstond. Het verschil tussen geschiedschrijvers met hun *akhbâr* en de traditie-overleveraars met hun hadieths was minder duidelijk dan nu wordt aanvaard. Ook het verschil tussen koranverzen en hadieths was niet altijd duidelijk. Nu wordt een dergelijke bewering beschouwd als vloeken in de moskee. De auteur laat ook zien hoe de discussie over het schrappen of toevoegen van verzen c. q. hoofdstukken zijn weerslag vindt in de Koran zelf. Tot slot formuleert hij enkele hypothesen over het ontstaan van de Koran. Door de vele verwijzingen naar oude, bekende moslim auteurs vergemakkelijkt het boekje het kritisch bestuderen van de Koran voor moslims zelf. –P.R.

Koos Waardenburg, Moslims en anderen

Jacques Waardenburg, *Muslims and Others. Relations in Context*, Berlin & New York, Walter de Gruyter, 2003, 519 blz. Euro 98.00

Vanaf zijn dissertatie uit 1963 (*L'Islam dans le miroir de l'occident* of : De Islam in de spiegel van het westen) heeft Koos Waardenburg zich bezig gehouden met relaties tussen moslims en

christenen. Als hoogleraar in Utrecht en later Lausanne heeft hij een stroom van publicaties geschreven over de vroegere, maar steeds meer ook over de actuele verhoudingen. In dit lijvige boek komt heel veel in een grotere samenhang terug. Het begint met de korte autobiografie van Waardenburg zelf (1-16), waarin vooral veel reizen, academische contacten, persoonlijke vriendschappen ook, worden vermeld. Als een echte conferentie-tijger, gaat Waardenburg van de ene universiteit naar de andere, discussieert, spreekt en schrijft! Veel van het materiaal dat in deze bundel bijeen komt is al eens eerder gedrukt. Daarom heeft het boek ook geen harde structuur. De eerste sectie gaat over de vraag of Joden, Christendom en Islam als een soort drieëenheid, drie religies met een gelijkende structuur, te bezien zijn. Uiteindelijk vallen ze volgens Waardenburg als een speciale categorie onder het algemene begrip van religie. Na dit ietwat 'tijdloze begin' is er een mooi hoofdstuk over de relaties van de vroege islam met jodendom en christendom. De oorsprong van de islam in zijn religieus milieu wordt op blz. 87-107 heel kort samengevat. Daarop volgen hoofdstukken over de christenen en hindoes onder moslim-heerschappij, van 750-1605, gevolgd door een sectie over moslims onder koloniale regeringen. Maar de meeste van de 19 hoofdstukken van dit boek gaan over de islamitische visie op het westen. De meeste auteurs die daar worden aangehaald als zegslieden zijn mensen die stevig kennis hebben gemaakt met het westen. Een prachtig portret is dat van de Berber-Algerijn-Fransman Moh. Arkoun en zijn kritiek op de westerse studie van godsdienstwetenschap (vooral 53-55). Bij het lezen noteerde ik ergens ook: 'een beetje Hilterman-stijl: zeer goed geïnformeerd, intelligent, maar ook wat afstandelijk.' Waardenburg wil vooral categorieën maken, overzicht krijgen van het veld. Hij trekt geen gewaagde conclusies uit enkele feiten, maar wil vooral veel gegevens in een schema zetten. Die gegevens levert hij niet allemaal zelf, die moet de lezer voor een deel zelf al hebben. Voor die groep is dit een zeer waardevol boek van een rijpe auteur .- Karel Steenbrink

Westerse islam

Tariq Ramadan, *Les musulmans d'Occident et l'avenir de l'islam*, Sindbad, Actes Sud, 2003.

Deze in Frankrijk door Fransen verguisde maar door moslim jongeren op handen gedragen Zwitserse filosoof werd onlangs de toegang tot de Verenigde Staten van Amerika geweigerd. Minister Verdonk, ook verantwoordelijk voor integratie van allochtonen, nodigde hem in oktober uit om haar ambtenaren bij te scholen. Zowel moslims in Nederland als Verdonk kregen een tik op de vingers. Moslims moeten positievere en actievere burgers worden en zich niet als slachtoffers beschouwen, Verdonk moet niet alleen kijken naar een klein groepje extremisten.

Zijn boek over *de moslims in het Westen en de toekomst van de islam* verschijnt in januari 2005 in het Nederlands.

Het is een goed doordachte herformulering van een vernieuwde islam voor in het Westen levende moslims.

In het eerste, meer theologische deel geeft hij o.a. de criteria aan om een classificatie op te stellen van zes grote 'tendensen' binnen de islam: het traditionalisme van de 4 rechtsscholen, de 'letterlijk' navolging van de voorvaderen (salafi's), het salafi-reformisme met de praktijk van de *idjtihâd*, de politieke 'letterlijke' salafi-stroming, het liberale reformisme en het soefisme. Hij geeft aan hoe de drie in de Sjarie'a belangrijke begrippen van het algemeen belang', het zelfstandig en kritisch denken (*idjtihâd*) en de fatwa-uitspraken kunnen helpen bij integratie van moslims in het Westen. Het behoren tot de islamitische geloofsgemeenschap (oemma) is niet strijdig met het burger zijn van een bepaald westers land.

Zijn tweede deel gaat over sociale en politieke deelname aan de maatschappij. Zijn voorlaatste hoofdstuk is een prachtige handreiking aan moslims en christenen over de interreligieuze dialoog. Niet alleen somt hij de positieve koranverzen op die ten grondslag liggen aan de dialoog, ook de meer negatieve verzen over christenen/joden geeft hij een positieve draai zodat ze niet misbruikt kunnen worden tegen de dialoog. Een boek dat zowel voor politieke als religieuze leiders een must is. – P.R.

EVENEMENTEN

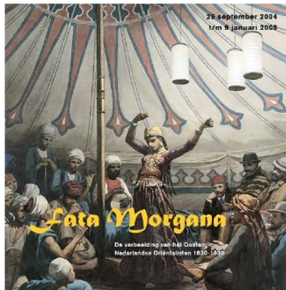
Rozentuin

28 november 2004: theatervoorstelling 'Ik, mijn rozentuin' Marokkaanse vrouwen aan de vooravond van een bruiloft. In Annatheater, Helmond tel.0492-475255

Onder de wassende maan

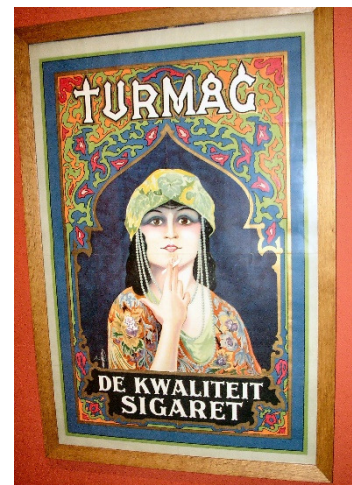
In de Kunsthal in Rotterdam is tot 10 januari de tentoonstelling *De schoonheid van de Oriënt* te zien met als ondertitel *Leven onder de wassende maan*. De tentoonstelling wil inzicht geven in de rijkdom van de oosterse alledaagse samenleving binnen de Arabische woonculturen.

Fata Morgana

seerd.

Eveneens tot 10 januari is in het Brabants Museum in 's Hertogenbosch te zien hoe Nederlandse oriëntalistes tussen 1830 en 1930 het Oosten verbeeldden. Veel van de beelden uit die tijd blijven nog steeds onze opvattingen over het Oosten en de islam beïnvloeden. Het Oosten wordt erotiseerd, gedemoniseerd en geromantiseerd.

Serie **Leerhuisavonden** voor en met joden, christenen en moslims te Zwolle op 23 november 2004, 20 januari 2005 en 3 maart 2005, Scheppingskerk Mozartlaan 101 Info: 038-4549490

Interreligieuze gebedsdienst voor de vrede op zondag 2 januari 2005 in de Evangelisch Luthersche Kerk, Koestraat 2-4 te Zwolle. Aanvang: 19.00 uur. Info: 038-4549490

Bijzondere leerstoel

Op maandag 13 december van 14.00 tot 17 uur start de bijzondere leerstoel aan de VU met een studiemiddag, georganiseerd door het bureau Ontmoeting met Moslims van de PKN en de VU. Met als thema "Islamitisch preken in context".

Dit jaar verscheen het boek van dr. A. Ljamai getiteld "Imams in tekst en context". De auteur deed onderzoek naar ontwikkelingen in de gedachtegangen van een drietal imams in Nederland. Veranderen imams die langere tijd in Nederland wonen en werken in hun denken? Maakt de Nederlandse context dat imams anders gaan preken?

Ook is er een referaat door dr Bunyamin Duran, docent Islamitische Universiteit Rotterdam. Meer informatie kunt u krijgen bij w.folbert@pkn.nl, telefoon 030 – 880 18 63

U kunt zich opgeven bij j.postma@pkn.nl, telefoon 030 – 880 15 16

De kosten voor deze middag zijn € 5,00

CORDOBA! THEATERKARAVAN

De Zuid-Spaanse stad Córdoba beleefde omstreeks het jaar 1000 haar eigen Gouden Eeuw, waarbij ze flink voorlag op de rest van Europa. Kunst, wetenschap, filosofie, geneeskunde, landbouw, technologie en zelfs mode en kookkunst bloeiden als nooit tevoren. Opmerkelijk was dat de inwoners – joden, moren (islamieten) en christenen – vreedzaam samenleefden en -werkten. Ze bouwden zelfs een gezamenlijk heiligdom, de Mezquita.

Deze Gouden Eeuw van Córdoba vormt de inspiratiebron voor een uniek samenwerkingsproject tussen zeven theatergezelschappen: Theater Artemis (Den Bosch) ism Theatergroep Max. (Delft), De Balie (Amsterdam), Dito'Dito (Brussel), Firma Rieks Swarte (Haarlem), Noord Nederlands Toneel (Groningen) en Onafhankelijk Toneel (Rotterdam). Elk gezelschap maakt twee stukken en gaat daarbij uit van historische personages uit het Cordoba van toen. Onder de noemer van Cordoba! zijn alle voorstellingen en een randprogramma met concerten, inleidingen, debatten etc. in festivalvorm te zien van 12 oktober tot 4 december in de zes steden waar de gezelschappen gevestigd zijn.

TENTOONSTELLING

Naast de 12 theatervoorstellingen reist ook een tentoonstelling mee naar de zes steden. Een beetje een duur woord, want eigenlijk gaat het om ruim dertig tekstaffiches die elk een korte, anekdotische maar significante uitleg geven over Córdoba in zijn glorietijd. Bij elke tekst hoort ook een plaatje. Ze geven een soort snelcursus over wat nuttig is om te weten als achtergrond bij het bekijken van de voorstellingen. Hoe zag de stad er uit? Wie woonden er? Wat was de invloed van de Arabische cultuur van toen op onze westerse cultuur? Echt niet schools, toch leerrijk.

Zie: www.cordoba.nl

Iraakse kunsten in Amsterdam

'Ik stap over de boog van duisternis'

Kunstenaars, dichters, acteurs, zangers en muzikanten nodigen het publiek uit kennis te maken met de moderne kunsten, en de rijke kunst en cultuur van hun geboorteland Irak, tijdens het festival van Iraakse kunsten in Amsterdam, dat wordt gehouden op zondagen in oktober in Kunstcentrum Kadekunst en Galerie S in Amsterdam.

Locaties

Kunstcentrum Kadekunst, Sloterkade 20, 1058 HE Amsterdam, 020-6151122 Galerie

Waldeck 'S'Pyrmontlaan 211075 BT Amsterdam 020-6733777 Meer achtergrondinformatie:

Drs. Dineke Huizenga e-mail: dineke.huizenga@planet.nl